

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı, 2022, 9 (3), 1119-1156

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN İNANÇ EĞİLİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

A Qualitative Research On The Belief Trends Of University Youth

Hasan KAFALI

Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi, hkafali@pau.edu.tr, 0000-0002-2340-6834

Neriman Merve ERASLAN

Lisanüstü Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, nerimanmerve@gmail.com, 0000-0002-1172-1896

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	15.11.2022
Kabul Tarihi / Accepted:	31.12.2022
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2022
Cilt / Volume:	9
Sayı / Issue:	3
Sayfa / Pages:	1119-1156

Atıf / Cite as: Kafalı, Hasan-Eraslan Neriman Merve. "Üniversite Gençliğinin İnanç Eğilimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma" (A Qualitative Research On The Belief Trends Of University Youth). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 9/3 (2022), 1119-1156. Doi: 10.17859/pauifd.1204510

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Turnitin intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), Gençlik ve İnanç Eğilimleri
Özel Sayısı, 9 (3) 2022: 1119-1156

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNİN İNANÇ EĞİLİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

Hasan KAFALI**

Neriman Merve ERASLAN***

Öz

Bu araştırma üniversite eğitim alan farklı puan türü ile alana farklı fakültelerden gençlerin inanç eğilimlerini, bu konudaki yaşam tecrübelerini ve deneyimlerini belirlemek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmada nitel yöntem ve fenomenolojik model benimsenmiştir. Veriler araştırmacılar tarafından inanç unsurları düşünülerek oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat formu ile yüz yüze yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde nitel veri analizi yöntemlerinden betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma çeşitli fakültelerden 20-30 yaş aralığında 11'i kadın 9'u erkek 20 öğrenci üzerinden gerçekleştirilmiştir. Alınan cevaplar sonucunda oluşan temalar çerçevesinde başlıklandırmaya gidilmiştir. Buna göre muhafazakârlık ekseninde inanç olarak beliren temada bir sorgulama ve muhasebe dönemi yaşayan üniversite öğrencilerinde ve ilahiyat öğrencilerinde kendilerini toplumdaki yaygın inanca ait hissetmeme eğiliminin öne çıktığı diğer öğrencilerde toplumdaki inanca ait hissetme eğiliminin var olduğu görülmüştür. İnançın gençlerin hayatlarındaki kılavuzluğuna dair beliren temada gençlerin inançlarının gücü derecesinde dinin kılavuzluğuna başvurdukları yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. İnanç akımları ve gençlik temasında gençlerin inanma biçimleri ve toplumsala bakışlarının akımlara yaklaşımlarına etki ettiği, inanç ve çatışma temasında ise bilgi düzeyi arttıkça çatışmanın arttığı bulgulanmıştır. Ontolojik sorular karşısında gençlerin dine sığınan veya düşünmeyi erteleyen bir tavır takındıkları görülmüştür. Sosyal medya paylaşımları ve videoların inanma biçimleri üzerindeki etkileri temasında gençlerin mevcut inanma biçimleriyle örtüşen videolar izleme yönünde davranışlar sergiledikleri bulgularına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Gençlik, İnanç, İnanç Eğilimleri, Nitel Araştırma.

A Qualitative Research On The Belief Trends Of University Youth

Abstract

This research was planned and carried out in order to determine the belief dispositions, life experiences and experiences of young people from different faculties who received university education with different score types. Qualitative method and phenomenological model were adopted in the research. The data were obtained from face-to-face interviews with a semi-structured interview form created by the researchers considering the elements of belief. In the analysis of the obtained data, descriptive analysis and content analysis techniques, which are among the qualitative data analysis methods, were used. The research was carried out on 20 students, 11

* Araştırma için Pamukkale Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 15/06/2022 tarih ve 68282350/2022/G12 sayı numarası ile etik kurul izni alınmıştır. Bu makale, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İslami İlimler Enstitüsü'nün 11-13 Kasım 2022 tarihleri arasında ortaklaşa düzenledikleri "Uluslararası 21. Yüzyılda Gençlik ve İnanç Eğilimleri Sempozyumu"nda sözlü olarak sunulan aynı başlıklı bildiri üretilmiştir.

** Dr. Öğretim Üyesi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı Din Sosyolojisi, hkafali@pau.edu.tr, 0000-0002-2340-6834

*** Lisanüstü Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, nerimanmerve@gmail.com, 0000-0002-1172-1896

female and 9 male, between the ages of 20-30 from various faculties. Headings were made within the framework of the themes that emerged as a result of the answers received. According to this, it has been observed that there is a tendency to feel belonging to the belief in the society in the university students and theology students who experience a period of inquiry and accounting in the theme that appears as belief in the axis of conservatism, while the tendency of not belonging to the common belief in the society stands out. In the emerging theme of the guidance of the faith in the lives of the youth, it was concluded that the youth resorted to the guidance of religion to the extent of the strength of their faith. It has been found that in the theme of belief movements and youth, the way of believing and their view of the society affect their approach to the movements, and in the theme of belief and conflict, the conflict increases as the level of knowledge increases. In the face of ontological questions, it has been observed that young people take refuge in religion or put off thinking. In the theme of social media sharing and the effects of videos on the way of believing, it has been found that young people exhibit behaviors towards watching videos that overlap with their current way of believing.

Keywords: Sociology of Religion, Youth, Faith, Belief Trends, Qualitative Research.

Structured Abstract

Purpose and Subject: The aim of the research is to qualitatively reveal the belief tendencies of the youth and the social motives that emerge as a result of the tendencies with their own expressions. The research deals with the belief styles of young individuals and how these belief styles affect their lives and relationships.

Problems of the Research: The research takes as a problem the effect and relationship of belief dispositions on young people's perceptions and treatment of themselves and their environment. The sub-problems focused on are as follows: How do university youth define themselves religiously? Do young people feel that they belong to the accepted belief in society? Do young people let their beliefs guide their daily lives, or do they control and direct their beliefs themselves? Are there any currents of belief that university students are affected by in terms of belief, and if so, what are they? Are university students aware of atheism or deism debates, how do they define themselves in this regard? Do they have discussions about faith in their close circles, in the assemblies of friends and acquaintances, and if so, what are their experiences? Do they have discussions with their families within the framework of religion and traditional values, and if so, what aspects do they find uncomfortable and positive? Do they accept the information they have learned from their environment in their beliefs and worldly acceptances, or do they adopt and respect the views of those whom they accept as authority? Do they watch videos about faith on social media, are they affected by these videos? Do they think of thoughts about how human beings came to the world and after death, what do they do when they come to their minds, do they question this situation? Do they have acquaintances with close friends or relatives who have problems with belief, what do they do when they encounter such people, do they try to help them? Where and to whom do young people turn to when they have problems with their faith? At what ages and for what reasons do they think that different ideas and thoughts about belief emerged, what are their experiences in themselves and around them? What do they think about different faith tendencies such as Judaism, Christianity, Buddhism, are they affected by them?

Literature review: The literature on belief was examined for the research. As a result of the examination, it was observed that the common point of the dilemmas such as the decrease in the visibility of religion and the increase in individual religiosity was the constant existence of belief. On the one hand, there is social religiosity, which is claimed to decrease, and on the other hand, individual religiosity, which is thought to increase. The common denominator of these two is faith. The studies dealing with the subject of belief and religiosity in Turkey show that the society is not divided into two groups as religious and non-religious, believers and non-believers. However, it is emphasized and observed in the literature that the degrees of belief and belief styles cause many differentiations and tension lines individually and socially. The fact that the literature

does not allow a clear distinction on belief, and the dominant results on the social acceptance of belief in quantitative research, lead us to the fact that qualitative research can produce more accurate results than quantitative studies on belief.

Methodology: Qualitative research method and phenomenological model were preferred in the research. In the research, "maximum diversity sampling", one of the purposive sampling methods, was used together with "snowball sampling". In line with the subject and purpose of the research, 20 university students studying in different fields were interviewed by semi-structured interview technique. 11 of the participants were female and 9 were male. Their ages are between 20 and 30. Participants were selected from different faculties with numerical, verbal and equal weight score types. Of these students, 5 of them are studying in the faculties entered with numerical, 3 with equal weight and 12 with verbal score type. In-depth sections were tried to be obtained with the drilling questions. Interviews lasted between 35-50 minutes, while a few interviews reached 60-75 minutes. It was recorded with two recording devices, after the transcription was made, they were read and interpreted with the method of content analysis and description. Titles were made according to the content and the data obtained.

Results and Conclusion: The findings are presented in the form of the presentation of the themes obtained from the codes and categories. The first theme is belief in the axis of conservatism. It has been observed that individuals studying in theology, studying in other faculties and experiencing a period of questioning and accounting do not feel themselves to belong to the common belief in the society, they do not see the religion living in the society as the true religion, but the young people who receive their knowledge of belief from the popular belief feel more like they belong to the society and describe the accepted belief in the society as Islam. . Three categories were seen under the heading of the guidance of faith; There are those who say that their faith completely shapes their lives, those who say that their faith guides their lives from time to time, and those who say that they intervene from time to time, and those who say that they completely shape their lives and that they never let their faith guide their lives. It is seen that young people who study mostly in numerical departments on faith movements and youth exhibit an approach that rejects these and emphasizes basic sources. It was understood that a second category rejected these groups because they thought that they caused divisions sociologically. The third category thinks that belief movements can be beneficial by creating different perspectives and social networks. It has been observed that young people who study in theology on faith and conflict say that they have more conflict and debate with their environment. It is understood that these discussions among women can be within the framework of religion's view of women and women's rights. Young people, who are trying to make the people they see as atheists and deists in their circle of friends accept the theist belief, argue with their families and make excuses not to practice their religion. There may be differences in helping individuals who experience crises of faith, depending on their level of knowledge and understanding of religion. It is noteworthy that a category stays away with the assumption that the individual who has a crisis of belief can also pull himself into the crisis. It is seen that in the section where young people's perception of the answers given by belief to ontological questions is questioned, it is seen that it is tried not to worry too much about ontological questions regardless of the faculty. It has been seen that the opacity of the ontological field is feared, and the explanations brought by religion are directed. It is seen that young people tend to watch videos in the direction of their belief. As a result, it is seen that there is an awareness at every level among young people about belief. With both the religious education given in schools and the religious enculturation received from the family, young individuals have basic knowledge about faith and do not have any difficulties in language. It is seen that young people are very influenced by the concepts they think are popular and original. It is thought that raising service producers, educators and volunteers, who take their strength from personality and sincerity, not from the institution and tradition, will increase the effectiveness and social benefit of belief.

GİRİŞ

Dinin görünürlüğünün azalması, bireysel dindarlığın artması gibi ikilemlerin ortak noktasında inancın sabit bir şekilde varlığını sürdürmesi gerçeği durmaktadır. Yani bir tarafta azaldığı iddia edilen toplumsal dindarlık, diğer tarafta arttığı düşünülen bireysel dindarlık vardır.¹ Bu ikisinin ortak paydası inançtır. Sekülerleşmenin hayatlara hâkim olduğu, tüketim kültürünün etkisini arttırdığı, dinin görünürlüğünün azaldığı gibi iddialara rağmen inancın bu denli gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Bu durumu inancın fitri ve varoluşsal bir hakikat olduğu, din, dindarlık gibi kavramların toplumsal formlar ve tarihi süreçler sonucunda oluşan biçimler olduğu açıklamasıyla izah edebiliriz. Bu izah, insanı konu edinen sosyolojinin ve özellikle din sosyolojisinin inanç konusuna eğilmesini gerekli kılar. Çünkü bu durum dinin çevresel ve toplumsal formlardan biraz daha uzak ve daha çok içsel yaşantılara dönüştürüldüğü bir toplumu akla getirecektir. Öte yandan dinin inanç olarak daha çok içsel yaşantılara yönelmesi inancın içselleştirilmesini de akla getirecektir. İnanç içsel yaşantılara kaydığında, din olarak sunulduğunda ortaya çıkan toplumsal olarak verili bir form olması, bir baskı unsuru olması, kontrol mekanizması olarak görülmesi gibi boyutları gerileyecektir. Bu boyutlar özgürlüğüne çok önem veren bireyin din kurumundan en çok şikâyet ettiği boyutlardır. Bu olumsuz addedilen boyutların ortadan kalkması ile inancın daha saf halde bir toplumsal varoluşa sahip olabileceği iddia edilebilir. Bu yeni saflaşma sonucunda ortaya çıkacak insan yani aktör formu ile bu aktörün oluşturduğu toplum yapısının incelenmesi din sosyolojisi için bakir bir alan olarak ortada durmaktadır. Bu bağlamda inancı konu edinen araştırmalar önemli görülmelidir.

Türkiye’de inanç ve dindarlık konusunu ele alan düzeyli çalışmalar toplumun dindarlar ve dindar olmayanlar, inananlar ve inanmayanlar şeklinde siyah ve beyaz iki kesime ayrılmadığını göstermektedir.² Ancak inancın derecelerinin ve inanma biçimlerinin bireysel ve toplumsal olarak birçok farklılaşmaya ve gerilim hattına neden olduğu literatürde vurgulanmaktadır ve gözlemlenmektedir.³ En basit şekliyle mezheplerin oluşumu da bu şekilde açıklamak mümkündür. Bu iki paralel durum, yani inancın hem bir kesin ayırım unsuru olmaması hem de birçok farklılaşmanın temel nedeni görülmesi onu toplumsal düzlemde ele alınması gereken bir fenomene dönüştürmektedir. Literatürün inanç konusunda kesin bir ayırma izin vermemesi, nicel araştırmalarda inancın toplumsal kabulüne dair baskın sonuçların ortaya çıkması, inanç konusunda nicel araştırmalardan çok nitel araştırmaların daha isabetli sonuçlar koyabileceğine bizi götürmektedir. Nitel araştırmalarda özellikle mülakat tekniğinin kullanıldığı araştırmalarda ne, neler, nasıl, hangi, kim, nereden gibi sorular inanç hakkında bilgi ve yorumların derlenmesini sağlayabilecek etkili sorulardır. Bu sorular sorularak hedef kitlenin inanç konusundaki bilgi düzeyleri ve bilgileri

1 Mehmet Süheyl Ünal, *Modern Toplumda Dinsel Bireycilik* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007), 188.

2 Bahattin Akşit vd., *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 512.

3 Üzeyir Ok, “İnanç Psikolojisi: Hayatı Anlamlandırma Biçiminin Yaşam Boyu Gelişimi” (Erişim 03 Kasım 2022); Metin Bozkuş, “İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından Dini Düşüncenin Geçirdiği Evreler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (15 Haziran 2002), 195-208.

çerçevesinde onu hayatlarına uygulama ve yorumlama biçimleri elde edilebilir. Bu soruların kullanıldığı nitel veri analizi teknikleri betimleme ve içerik analizi yöntemleri olarak öne çıkmaktadır.

1. Araştırmanın Problemi, Konusu ve Amaçları

Gençlerin dini inanç eğilimlerinin tespit edilmesi birçok açıdan önem arz etmektedir. Sosyolojik açıdan yeni yetişen genç bireylerin değerleri benimseme durumlarının belirlenmesi, değerleri benimseme seviyelerine göre davranış yönelimlerinin kestirilmesi, toplumsal devamlılığın sağlanması, varsa kültürel yozlaşmanın teşhis edilmesi, ruh dünyalarına etki edebilecek diğer etmenlerin ortaya konması açısından inanç eğilimlerinin belirlenmesi büyük önem arz eder. Teolojik açıdan dinin hedef kitlesinin dini kaynakların işaret ettiği istikamette gidip gitmediği, hangi noktalarda anlaşılma zorlukları ve sapmalar olduğunun tespitinde inanç eğilimlerinin tespiti önem taşımaktadır. Eğitim bilimleri açısından adeta eğitim döngüsündeki değerlendirme aşamasındaki gibi eğitimin amaçlarının metotlar ve eğitim süreçleri doğrultusunda gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin tespit edilmesinde yardımcı olur. Bu sayede eğitim döngüsünde metotlar ve eğitim süreçlerinin iş görürlüğünün test edilmesini de sağlamış olur. Araştırma gençlerde inanç eğilimlerinin kendilerine ve çevrelerine bakışları ve muamelelerine etkisini ve ilişkisini kendine problem edinmektedir. Mülakatlar ile tespit edilmeye çalışılan hususlar ve üzerinde yoğunlaşılan alt problemler ise şunlardır:

Üniversite gençleri dini açıdan kendilerini kendi ifadeleri ile nasıl tanımlamaktadırlar? Gençler kendilerini toplumda kabul gören inanca ait hissediyorlar mı? Gençler, inançlarının gündelik hayatlarına yön vermesine izin veriyorlar mı yoksa inançlarını kendileri mi kontrol edip ona yön veriyorlar? Üniversite öğrencilerinin inanç noktasında etkilendikleri inanç akımları var mı, varsa nelerdir? Üniversite gençleri ateizm veya deizm tartışmalarından haberdarlar mı, bu konuda kendilerini nasıl tanımlıyorlar? Yakın çevrelerinde, arkadaş ve dost meclislerinde inançla ilgili tartışmalar yaşıyorlar mı, yaşıyorlarsa buralardan kalan tecrübeleri neler? Aileleri ile din ve geleneksel değerler çerçevesinde tartışmalar yaşıyorlar mı, yaşıyorlarsa rahatsız oldukları ve olumlu buldukları yönler neler? İnançlarında ve dünyaya ait kabullerinde çevrelerinden öğrendikleri bilgileri mi kabul ediyorlar yoksa otorite kabul ettikleri kişilerin görüşlerini benimseyip onlara mı itibar ediyorlar? Sosyal medyadaki inançla ilgili videoları izliyorlar mı, bu videolardan etkileniyorlar mı? İnsanoğlunun dünyaya nasıl geldiği ve ölümden sonrası ile ilgili düşünceler akıllarına geliyor mu, akıllarına geldiğinde neler yapıyorlar, bu durumu sorguluyorlar mı? Yakın arkadaş veya akraba çevrelerinde inançla ilgili problemler yaşayan tanıdıkları var mı, böyle kişilerle karşılaştıklarında neler yapıyorlar, onlara yardımcı olmaya çalışıyorlar mı? Gençler, inançla ilgili sorunları olduğunda nereye ve kimlere başvuruyorlar? İnançla ilgili farklı fikir ve düşüncelerin hangi yaşlarda ve hangi nedenlerle ortaya çıktığını düşünüyorlar, kendileri ve çevrelerindeki tecrübeleri neler? Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm gibi farklı inanç eğilimleri hakkında ne düşünüyorlar, bunlardan etkileniyorlar mı?

Bu açılardan araştırma genç bireylerin inanma biçimleri, bu inanma biçimlerinin hayatlarına ve ilişkilerine yön vermede nasıl etki ettiği, toplumun

inanma biçimlerine nasıl baktıkları gibi güncel konuları kendine konu edinmektedir. Araştırma ile gençlerin inanç eğilimlerinin ve eğilimler sonucunda ortaya çıkan sosyal motiflerin nitel olarak kendi ifadeleri ile ortaya konması amaçlanmaktadır. Bu yönde birçok nicel araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalar örneklemin özelliklerine göre farklı sonuçlar verebilmektedir. Küçük farklılıklar olmakla beraber dine inanma oranlarının baskın şekilde yüksek olduğu görülür.⁴ Bu konuda tartışmanın inançların niteliği konusunda yoğunlaştığı görülmektedir. Alanında otorite kabul edilen akademisyenlerin ve tecrübe sahibi öğretmenlerin kişisel tecrübelerine ve yaşadıklarına dayanarak gençlerin inanç konusunda tereddütler yaşadıklarını ve inançlarının niteliğinin kaybolduğunu bildirdikleri yazılar ve kişisel yorumlar internet medyası üzerinden konunun gündeme gelmesini sağlamıştır.⁵ İddialar nicel araştırmaların ortaya koyduğu değişimlerin çok ötesinde değişimler olduğunu şeklindedir. Araştırmamız bu iddiaları açıklığa kavuşturmaya yardımcı olması açısından önemlidir.

2. Araştırmanın Yöntem, Model, Örneklem, Veri Toplama Aracı ve Analiz Bilgileri

Nitel araştırmalar bireylerin kendi toplumsal dünyalarını nasıl kurduklarını ve oluşturduklarını anlamak, içinde yaşadıkları toplumsal dünyayı algılama tarzlarını yorumlamak için oldukça elverişli araştırmalardır.⁶ İnanç eğilimlerinin ortaya konması açısından nitel araştırmanın özgün algı ve yaşam biçimlerinin tespiti yönünden verimli sonuçlar sağlayacağı öngörülebilir. Bu nedenle araştırmada nitel araştırma yöntemi ve bu yöntemin en çok kullanılan modellerinden biri olan fenomenolojik model tercih edilmiştir. Araştırmamızda üniversite gençliğinin inanç eğilimleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Üniversite hayatı farklı özellikler taşıyan bireylerin çeşitli bilgi ve beceri kazanımlarına göre sınıflandıkları bir ortamdır. Bu bilgi ve beceri farklılaşmasının inanç eğilimleri konusunda farklılaşmalara neden olması muhtemeldir. Diğer yandan inancın bu farklılaşmayı ortak bir noktaya sabitlemesi de ihtimal dâhilindedir. Araştırmada bu amaçla üniversiteye yerleşme durumlarına göre sayısal, sözel alanlarda yerleşmiş eşit veya yakın sayılarda kız ve erkek öğrencilerle mülakatlar gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda farklı alanlarda eğitim gören 20 üniversite öğrencisi ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmaya katılanların 11'i Kadın 9'u erkektir. Yaşları 20 ile 30 arasındadır. Katılımcılar sayısal, sözel ve eşit ağırlık puan türü ile alan farklı fakültelerden seçilmiştir. Bu öğrencilerin 5'i sayısal, 3'ü eşit ağırlık ve 12'si de sözel puan türüyle girilen fakültelerde eğitim görmektedir.

4 Komisyon, Türkiye'de Dini Hayat Araştırması (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014); Akşit vd., Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri; Ali Ayten, "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 29 (2014), 185-204.

5 Asım Yapıcı, "Şüphe ve İnanç Kışkırcısında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları", İlahiyat Akademi 12 (29 Aralık 2020), 1-44; "Mak Danışmanlık Gençlik Araştırması", Mak Danışmanlık A.Ş. (02 Eylül 2020).

6 Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 107.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme”, “kartopu örnekleme” ile birlikte kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme örneklemin problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır. Birbirinden oldukça farklı ve heterojen olan bir grupta belirli deneyimlerin ortak olması, önemli bir bulgudur. Maksimum çeşitlilik örneklemeinde araştırmacı örnekleme oluştururken temel alacağı farklı özelliklerin neler olduğunu belirler. Bu özellikleri taşıyan vakaları örneklemeine dâhil eder.

Araştırmamız bu problem aksları çevresinde üniversite gençliğinin inanç eğilimlerini kendi ifadeleri ile somut bir şekilde ortaya koymayı amaçlamıştır. Cevaplar ve yorumlar çerçevesinde inanç eksenindeki fay hatları ve gerilim unsurları belirlenmeye çalışılmıştır. Mülakatlarda yarı yapılandırılmış görüşme formuyla araştırmanın alt problemleri olarak belirlenen başlıklar soru halinde görüşülenlere yöneltilmiştir. Nitel araştırma desenine uygun olarak spesifik konularda görüş bildiren katılımcılara ayrıyeten sondaj soruları da sorulmuştur. Sondaj soruları ile derinlemesine kesitler elde edilmeye çalışılmıştır. Mülakatlar 35-50 dakika arası sürmüş birkaç görüşme ise 60-75 dakikalara ulaşmıştır. İki kayıt cihazı ile kayıt yapılmış, yazı dökümü yapıldıktan sonra okumaları yapılarak içerik analizi ve betimleme yöntemiyle yorumlanmıştır. İçerik ve elde edilen verilere göre başlıklandırmaya gidilmiştir. Yorum yapılırken konu üzerine yapılmış nicel ve diğer nitel çalışmalar ile karşılaştırmalara gidilerek literatürle desteklenmeye çalışılmıştır. Bulgular verilirken birbiriyle örtüşen, benzeşen grupların bilgisi araştırmanın makale sınırlığı dolayısıyla ayrıca verilmemiştir. Bunun yerine farklılaşan veya dikkat çekici şekilde örtüşen veya ilişkili görülen bulgular raporlanmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular

Bulgular soruların salt cevaplarının sıralanması şeklinde değil kod ve kategorilerden elde edilen temaların sunumu şeklinde verilmektedir. Nitel araştırmalarda içerik analizi ve betimsel analizlerde kodların kategorileri, kategorilerin de temaları oluşturduğu yorumlama biçimi daha açıklayıcı kabul edilmektedir.⁷ Bu araştırmada da mülakat sorularından elde edilen veriler doğrultusunda 6 başlık halinde genç bireylerin inanç örüntüleri sunulmaktadır.

3.1. Muhafazakarlık Ekseninde İnanç

İnanç genellikle toplumda geleneksellikte birlikte muhafaza edilen ve yeni nesillere aktarılan bir unsur olarak görülmektedir. Bu şekilde bireylere hayatlarını devam ettirecekleri anlam kümesi de aktarılmış olmaktadır. Modern dünyanın ortaya çıkışı ile aktarım yoluyla devam eden her şeye karşı modern bireyde bir reaksiyon görülmektedir. Modernitenin getirdiği rasyonalite ve sorgulama alışkanlığı gelenekle gelen şeylere karşı önyargı ile yaklaşılmasını beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda inanç da bir muhafazakarlık unsuru olarak devam ettirildiği ölçüde bireyin kendine mal etmekte zorlandığı, geleneğin bir parçası olarak kalmaktadır. Bu noktanın dinin telkin ettiği inanma biçimi ile tamamen uyumsuz olduğunu söylemek mümkün

7 Yıldırım - Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*; Michael Quinn Patton, *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, ed. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Pegem Akademi, 2014).

değildir. Zira din sorgulama sonucu elde edilen imanı daha kıymetli bulmaktadır. En azından Türkiye özelinde yaşanan İslam dini için bunu söylemek mümkündür. Dini terminoloji ile söylemek gerekirse gelenek ile sürdürülen bir inanç taklidi iman olarak kalmaktadır. Sorgulama ve bilgi ile elde edilen iman ise tahkiki iman olarak adlandırılmaktadır. Çünkü tahkiki imanın ayırt edici özelliği daha çok bilgi olarak tanımlanmaktadır.⁸ İnanç bireyin kendine mal ettiği ölçüde tahkiki imana dönüşür. Bunun ortaya çıkarılması gençlerin inanma şekillerini anlamak açısından faydalıdır. Bu ikilem hakkında bilgiye ulaşmak için “Gençler kendilerini toplumda kabul gören inanca ait hissediyorlar mı?” şeklinde araştırma problemi belirlenmiş ve kendinizi toplumda kabul gören inanca ait hissediyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Soru karşısında ilk önce şaşırın görüşülenler kısa bir şaşkınlıktan sonra kendi içlerindeki derinliklerine göre düşüncelerini dile getirmişlerdir. Bu dile getiriş biçimleri konu hakkında düşünüp düşünmediklerini de ortaya koymaktadır. Örneğin din üzerine düşündüğünü, arayışlara girdiğini söyleyen gençlerin kendilerini toplumda kabul gören dini inanca ait görmedikleri görülmektedir. Ama kendilerini de dindar olarak görmektedirler. Bu bireyler inançlarının gündelik hayatlarına yön verdiğini de kabul etmektedirler.

“Yani şöyle söyleyeyim aslında dinim İslam. Türkiye genelinde Müslüman olarak kabul ediliyor ama ben genel kabul edilen dinin bu olduğunu düşünmüyorum. Açıkçası neye inandıklarını bilmiyorum. Yani inandıkları şeyin İslam olduğunu iddia ediyorlar ama Müslümanlara saygı göstermiyorlar. Yani bence neye inandıklarını bilmiyorlar, bilmediklerini düşünüyorum. Ya da inanç konusunda çok fazla düşünmediklerini düşünüyorum. Yani o yüzden genel kabul edilen inancı benimsemiyorum. Çünkü inandığım inanç daha doğrusu inandığım değil genel kabul edilebilen bir din değil” (G17, Kadın 20, Tıp.)

İnanç konusu üzerine daha önce yoğun bir düşünme süreci geçirmediği anlaşılan bireylerin ise daha kısa ve keskin cevaplar verdikleri görülmektedir.

“Kendini toplumda genel kabul gören inanca ait hissediyor musun, evet toplumdaki genel kabul gören inanç nedir, Müslümanlık.” (G9, Erkek, 30, Elektrik Mühendisi.)

Bir arayış süreci geçirmiş, yoğun sorgulamalar çalkantılı günler sonrasında kendi hak ettiği inancına ve huzuruna kavuşmuş gençlerin tanımlamalarda daha net ve açıklayıcı ifadeler kullandıkları görülmektedir.

“Toplumda genel kabul gören inanç bence deizm sebebi herhangi bir şekilde dini bilginin düşük olması ve bunun tutarlı bir şekilde yaşamaması. (Kendini toplumda genel kabul gören inanca ait hissediyor musun?) Hayır. Kendimi bunların dışında hissediyorum sebebi de zaten o tutarlılıkla ilgili.”(G13, Erkek, İlahiyat,20)

Bu örnekteki katılımcının sosyal medyadan veya okulundaki tartışmalardan etkilenecek popüler felsefi bir tanımlamayı yani deizm kavramını tüm toplum için kullandığı görülmektedir. Bir diğer katılımcı ise benzer tutarsızlıkları dile getirirse de

8 Hasan Kurt, “Taklidi İmanın Tahkiki İmana Dönüşmesi”, *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2-1 (2012), 8.

deizm kelimesini kullanmamaktadır. Onun dert yandığı boyut geleneksel ve kısza merkezli dindarlıktır.

“Öncelikle Müslüman olarak tanımlıyorum. (Kendini toplumda genel kabul gören inanca ait hissediyor musun?) Hayır ben hissetmiyorum. Toplumun inandığı inancın doğru bir inanç olduğuna inanmıyorum. Toplumun yargılamıyorum kesinlikle biraz ilim, bilgi seviyesine göre olduğu için şey yapmıyorum yani yadırgamıyorum tabii ki tam tersi bunlara ihtiyaç var bazen. Bazı şeyleri biraz abartmak hikayeleri kıssaları falan onları bazen bazı şeyleri çok önem verirler mesela ama ben onların içerisinde kendimi görmüyorum yani çünkü ya Kendimi çok daha bilgili olduğumu düşünmüyorum ama aldığım o bilgi birazcık bilgi beni biraz daha bu açıdan ayırdığını düşünüyorum yani. (G2, Kadın, 27, İlahiyat)

Kendini toplumun inancına ait hissedip hissetmeme konusunda ilahiyat okuyan gençler ile diğer fakültelerde okuyan fakat inanç açısından kendince bir sorgulama ve arayış dönemi geçiren gençlerin benzer düşünceler taşıdıkları görülmektedir. Her iki grupta kendilerini toplumdaki yaygın inanca ait hissetmemektedirler. Bunun nedeninin ilahiyat eğitiminin bireyleri sorgulamaya yönlendirmesi olduğu düşünülebilir. İlahiyat okuyan gençler bu sorgulama ile toplumda yaşanan dinin gerçek din olmadığı sonucuna ulaşmaktadırlar. Diğer fakültelerde okuyan ve bir sorgulama süreci yaşadığını beyan eden gençlerin de gerçek dinin toplumda yaşanan dinden daha üst düzey bir din olması gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Neden kendilerini toplumdaki genel inanca ait hissetmedikleri ile ilgili ayrıca bir soru sorulmamakla birlikte ek ifadelerinde satır aralarında ve bunun nedenlerine dair ayrıntılar bulmak mümkündür. Bu nedenler inanç ve genel ahlak durumunun uyumsuzluğu ve Müslüman bir toplum olunmasına rağmen dini değer ve sembollere gereken saygının gösterilmemesi olarak sıralanabilir. İnanç kaynak itibarı ile bir sosyalleşme süreci ile kazanılan bir değerdir. Bu değer doğru kaynaklardan öğrenilmesi inancın amacına ulaşması açısından hayati öneme sahiptir. Bireyin inancı noktasında günümüzde bir mektep ve alay, yani okulda ve hayatın içinde öğrenme ikilemi var görünmektedir. Literatürde bu farklılık resmi din-halk dindarlığı olarak ifade edilse de bu çalışma da farklı olarak inancın edinildiği ortam kastedildiği için mektepli ve alaylı olarak kullanılacaktır.

Bunu ortaya koyabilmek amacıyla *“İnançlarında ve dünyaya ait kabullerinde çevrelerinden öğrendikleri bilgileri mi kabul ediyorlar yoksa otorite kabul ettikleri kişilerin görüşlerini benimseyip onlara mı itibar ediyorlar”* sorusu sorularak toplumda var olan dini otorite kabul edilen bireylere mi yoksa kurumsal eğitime ve resmi din otoritelerine mi yönelindiğinin cevabı aranmıştır. Bu amaçla *“İnançlarında ve dünyaya ait kabullerinde çevrenden öğrendiğin bilgileri mi kabul ediyorsun yoksa otorite kabul ettiğin kişi ve kurumların görüş ve söylemlerini mi benimseyip onlara mı itibar ediyorsun”* sorusu sorulmuştur. Genel olarak cevaplara bakıldığında sorgulamaya vurgu yapan cevaplar alındığı görülmektedir. Bu durum dini bilgiyi sorgulayarak sindirmeyi telkin eden mektepli anlayışın baskın olduğu şeklinde yorumlanabilir. Sonuç itibarı ile Milli Eğitim Bakanlığının 4. Sınıftan 12. Sınıfa kadar uyguladığı Din kültürü ders müfredatının kazandırmaya çalıştığı kazanımlardan biri

dini kaynaklarından öğrenme kazanımıdır. Mülakatlar bu kazanımın yerleştiğini göstermektedir.

“Kişi veya kurum değil ben yazılı kaynaklara bakıyorum resmi kaynaklara bakıyorum özellikle. En resmi kaynak nedir mesela Kur’an-ı Kerim.” (G8, Erkek, İİBF, 22)

“Ben hocaların söylediği şeyleri de sorguluyorum çünkü yine hocaların da belli bir dünya görüşü var ve ona göre davranıyor ve şöyle bir şey var şuna inanıyorum şunu söyleyeyim ben kürsünün şeyinin olması gerektiğini düşünüyorum. Dokunulmazlığı olduğunu düşünüyorum. Yani o kürsüye çıkan adamın kendi düşüncelerini empoze etmemesi gerektiğini düşünüyorum. Ama hem bunu ne kadar başarabilir o ayrı bir tartışmak olacak ama mesela bizim hocalar gerçekten buna dikkat etmiyorlar. Yani böyle bir böyle bir ilkeleri yok hiçbirinin” (G14, Kadın, 25, İlahiyat)

Hayır, kendim kontrol etmeyi tercih ediyorum. Kaynaklar var. Hadisse mesela hadisten kontrol ederim Çünkü dini kaynaklar az buçuk belli. Kendim onu kritiğini yapıyorum. (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

Bazı katılımcılarda bu sorgulayıcı anlayışın formel dini kurumların dahi sorgulanmasına neden olduğu görülebilmektedir. Sorgulamaların nedeni ise dini alandaki tutarsızlıklar gibi görünmektedir. Dinin tavsiyelerine aykırı olduğu düşünülen uygulamalar bazen gençleri mektepli din olarak tanımladığımız formel dinin karşısında görülen alaylı din diyebileceğimiz geleneksel dini alana yöneltmektedir.

“Kurumların %90’ı %80’i yalan olduğu için eskilerin, eskilerden kastım büyüklerimizin, geleneksel dinde kabul görüyorum. Modern kötü çünkü. Modern evrimleşmiş kendine göre çevrilmiş yani. Bu atıyorum ki eşarpli kapanıp dar pantolon giymek gibi veya tayt giymek gibi ikisi de seni kapatıyor ama vücut hatlarını belli ediyor, yanlış.” (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Bazı katılımcılar alınan eğitimin kazandırdığı sorgulayıcı anlayışın kendi hayatlarına etki ettiğini açıkça ifade etmektedirler. Ancak bu değişimin bir çatışma ve huzursuzluk getirdiğini de söylemektedirler.

“Yani aslında okulu mesela ben üniversiteye başlamadan önce gayette hani kendi kendine öğrendiği o an şeylerle gidiyordum. Ama ilahiyata geldiğin zaman bir şeyler öğrendikten sonra onlarla biraz çatışma olabiliyor. Yani çünkü hani onla büyüyorsun ya, mesela bence gibi geliyor sonra başka şeyler öğreniyorsun bu konuda çatışmalar yaşıyorsun. (G11, Kadın, İlahiyat, 22)

Görüşülen kişilere dini konularda başvurdukları otoriteyi tespit etmek için “İnançla ilgili soruları/sorunları olduğunda nereye/kime başvurdukları?” sorusu sorunsallaştırılarak sorulmuştur. Cevaplar gençlerin kendi cevaplarını kendilerinin üretmeye çalıştıklarını göstermektedir. Öncesinde konu hakkında söylenen sözlerin dinlenmeye çalışıldığı, sonrasında ise kendi kararlarını kendilerinin tayin etmeye çalıştıkları görülmektedir.

“Karışık. Yani her türlü görüşten herkesi dinlemeye çalışıyorum. Hani İslamiyet içinde olur her türlü görüşü dinliyorum karışık.” (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

Bazen ilgili yetkili kişilere başvurulsa bile bunlar arasında bir ayırım yapıldığının satır arasında söylendiği de görülmektedir. 22 yaşındaki ilahiyat öğrencisi hocalara soracağını söylese de –hepsi değil- vurgusunu yaparak kendine yakın gördüğü hocaların görüşlerine itibar ettiğini söylemektedir.

“Yani bazen aslında büyük ablam biraz bilgisi var ona soruyorum, yani arada hala soruyorum da sorabiliyorum. Buradaki hocalardan bazıları hepsi değil bazılarına sorabilirim. Araştırdım internetten de kitaptan da.” (G11, Kadın, 22, İlahiyat)

İnternetin herkes için bir başvuru kaynağı olduğu, hatta dini hayatına pek karıştırmadığını söyleyen görüşülenlerin bile bir sorunla karşılaştıklarında internete yönelindikleri mülakatlarından da anlaşılmaktadır. 20 yaşındaki erkek mühendislik öğrencisi dinin kendisine etkisini kontrol ettiğini söyledikten sonra bunu dile getirmektedir. Bu durum her kesimden insan için internetin başvuru kaynağı haline geldiğini göstermektedir.

“Büyüklerime daha çok internete kitaplara bakarım hangisinden öğrensem diye.”(G6 Mühendislik, Erkek, 21)

Araştırmada gençlerin inançla ilgili farklı fikir, düşünce ve sorgulamalarının hangi yaşlarda ve hangi nedenlerle ortaya çıktığına dair düşünceleri, kendileri ve çevrelerindeki tecrübeleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu alanda yapılan araştırmalarda gençliğin birey olarak kabul edilme dönemi olması açısından dini sorgulamaların da yaşandığı bir dönem olduğu bildirilmektedir.⁹ Ancak burada amaç bu dönemi yeni atlatmış olmaları dolayısı ile gençlerin gözünden bunu görebilmeğidir.

“Ergenlikte olabilir. Çünkü daha çok sorgulamaya aklımızın bir şeylere ermesine başlıyorsun. O yüzden de bir şeyleri sorgulayınca karışıklık olabiliyor ergenlik döneminde.” (G6, Mühendislik, Erkek, 20)

Mesleki teknik Anadolu Lisesi okuyan ve yoğun bir dini arayış süreci sonucunda İlahiyat fakültesine gelen erkek öğrencimiz bunu kendi tecrübeleri ile açıklamaktadır.

“Ergenlik başladıktan sonra az buçuk hani sorular başlar. Eğer yeterli seviyede bir binası yoksa hani fikri bir bina yoksa bence her yöne sallamaya müsait. Ergenlikle başladığını düşünüyorum”

“Bende de öyleydi. (...) 9. sınıfa girdim 9. sınıftan 10. sınıfa kadar olan süreçte kafamda sorular vardı cevaplamaaya çalıştım sonra cevaplıyım derken farklı cevap sitelerine girmeye başladım bu özellikle deistler ateistler agnostikler, bunların sitelerini videolarını izlemeye başladım. Sonra onların kitaplarını okumaya başladım kafam bayağı karışmıştı. Zaten İslam hakkında da yeterli seviye bilgim yoktu. Temel seviye bilgim bile belki yoktu ondan sonra dinden çıkışım gerçekleşti. Uzunca bir süreçten sonra yeniden İslam’a geçtim.” (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

9 Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisine Giriş* (İstanbul: Dem Yayınları, 2017), 271.

Çatışma ve kırılma döneminin bireyin ailesinden uzaklaştığı ve kendi yolunu çizdiği üniversite döneminde daha yoğun yaşandığını iddia eden görüşmeciler de vardır.

İnsanların dünyayı gezip gördüğü insanlarda daha çok sıkı fıkı olduğu bir zamanda ortaya çıkıyor. Ya da geleceklerine ait karar aldıkları yaş aralığında çıktığını düşünüyorum. Yani üniversite zaten bunun en büyük dönemi. Lise bu kadar etkili olmayabilir ama üniversitede farklı kültürler farklı insanlar farklı dinden insanlarla tanışınca insanların inanç kabul gördüğü şeyler zamanla değişebilir diye düşünüyorum. (G16, Kadın, Gastronomi, 20)

Genelde 18-22 ya da 16-22 diye düşünüyorum ben. Çünkü o zaman insan geleceğini yola koyma düşüncesi daha fazla olduğu için bir de iç çatışmalar daha fazla olduğunu düşünüyorum. O yaş aralığında yani daha fazla olduğunu düşünüyorum. (G5, Erkek, İlahiyat, 22)

Bir başka görüşmede üniversiteye başladıktan sonra iki yıl görüşmediği bir arkadaşındaki inanç halinden inancı tamamen reddetmeye dönen yaşantıyı anlatan 23 yaşındaki İİBF öğrencisinin ifadeleri de üniversite döneminin inanç açısından bir çatışma ve kırılma dönemi olduğuna işaret etmektedir.

Alınan eğitimin bu konudaki düşünceleri etkileyebildiği tıp fakültesi öğrencisi ile yapılan görüşme üzerinden görülebilmektedir.

“İnançla ilgili sorunlar genelde ergenlik döneminde ortaya çıkıyor. Zaten ergenlik döneminde Ericsson ve Freud’a göre kimlik karmaşası yaşanıyor, insanlar her alanda sorgulamaya başlıyor. Bu sadece inançla değil ileride yapacağı anlayış meslekten tutun da cinsiyete kadar sorgulama aşamasında girebiliyorlar ve bu konuda sorun yaşayabiliyorlar. Kimlik karmaşasının yoğun olduğu bir dönem olduğu için genelde İnançla ilgili Sorunlar ya da krizler bu dönemde yaşanıyor.” (G17, Kadın, Tıp, 22)

3.2. İnancın Kılavuzluğu

İnanç bireyin zihninde ve kalbinde var olan veya olmayan bir değerdir. Dinin varoluş amacı bireyi kendi isteği ile iyiye, doğruya, güzele yönlendirmektir. Günümüzün en büyük problemlerinden biri bireylerin dini inançlarının gereğini yerine getirmemeleri olarak görülmektedir. Bu sorun “Gençler, inançlarının gündelik hayatlılarına yön vermesine izin veriyorlar mı yoksa inançlarını kendileri mi kontrol edip yön veriyorlar?” cümlesi ile sorunsallaştırılmış ve “inançlarınızın gündelik hayatlılarınıza yön vermesine izin veriyor musunuz yoksa inançlarınızı kendiniz mi kontrol edip yön veriyorsunuz?” sorusu ile cevap aranmıştır. Bu konuda, MAK danışmanlık ve araştırma şirketi tarafından 18/29 yaş grubuyla yapılan nicel araştırmada kendini dine mensup görenler arasında yüzde 15,1’lik bir grubun dinin hiçbir şekilde davranışlarına yön vermediğini ifade ettiği, yüzde 69.5 lik bir grubun bazen/ara sıra davranışlarına yön verdiğini, yüzde 15, 4lük bir grubun ise her zaman yön verdiğini söylediği bulgulanmıştır. Yine aynı araştırmada kendini dini inanca sahip olarak tanımlayan grubun genel örneklemin yüzde 82.8 ini oluştururken ahiretin varlığına inanıyor musunuz sorusuna evet cevabının yüzde 72.7 düzeyinde

olması dikkat çekicidir.¹⁰ Aradaki yüzde onluk fark ahiretin varlığına inanılmayan bir din anlayışına işaret etmektedir. Bu da günlük hayata etki etmeyen din anlayışının bir boyutunu açıklamaktadır denilebilir.

Akdemir tarafından yapılan araştırmada lise öğrencilerinin inanç problemi yaşamalarına neden olan etmenler araştırılmıştır. Sonuç olarak lise öğrencilerinin inanç konusunda birtakım şüphelerinin olduğu, aile ve çevrelerinden edindikleri kültürel/geleneksel dini bilgiyle günlük hayatta karşılaştıkları problemlere cevap üretmedikleri, bu nedenle din karşıtı akımların sorgulayıcı yaklaşımları karşısında çelişkiye düştükleri görülmüştür. Bu bağlamda öğrencilerin dine tepkisel yaklaştığı ya da ilgisiz kaldığı belirlenmiştir.¹¹ Yapıcı'nın nitel araştırmasında da genel olarak gençlerin inançlarıyla davranışları arasında çelişki yaşadıkları bulgulanmış ve bu durumun onların duygusal ve bilişsel çelişki yaşamalarına neden olduğu şeklinde yorumlanmıştır.¹²

Bu araştırmada ise inancın kılavuzluğu konusunda alınan kodlardan üç kategorinin üretilbileceği söylenebilir. Kodlar kelimelerden çok cümleler şeklinde olduğu için bunları bütün halde veriyoruz. Bu konuda birinci kategori de inancının kendi hayatına tamamen yön verdiğini söyleyen gençler bulunmaktadır. Bu gençler dinin zaten insan hayatını kontrol etmek için gönderildiği şeklinde açıklamalar ile de görüşlerinin dayandığı prensibi açıklamaktadırlar. Bu kategorinin bütün fakültelerden gençlerden oluşması dikkat çekicidir.

“İnancımın günlük hayatıma yön vermesini tabii ki de sağlıyorum çünkü hayatımı ona göre şekillendiriyorum. Ona tabii olduğum için her şey ona göre şekilleniyor bir çarşıya gidecek olsam bile namaz vaktine göre onu ayarlamaya çalışıyorum veya herhangi bir yere şey yapacağımız zaman insanlarla iletişimimde veya sınavlarda dahi kopya çekmek en basitinden bunlar bile etkiliyor.” (G4, Kadın, İlahiyat, 22)

Din kontrol edilmez din kontrol eder. (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Evet. Gündelik hayatta inancıma ters düşen şeyleri uygulamıyorum. Uygulayabilecek durum oluyor yer oluyor ama yine de bir belli bir inanç kalıbı olduğu için ona uygun yaşamaya özen gösteriyorum. (G16, Kadın, Gastronomi, 21)

“Elbette ya benim düşüncem şu açıkçası; beni var eden şey düşüncelerim inançlarım ve davranışlarım. Ve bunları hiçe sayarsam ya da yaşantımdan uzaklaştırırsam geriye kalan şeyin ben olduğumu düşünmüyorum. Herhangi bir insandan farkım kalmaz. O zaman, o yüzden yön vermesine izin veriyorum zaten şöyle eğer inandığım gibi yaşamazsam bu sefer yaşadığım gibi inanmaya başlarım, inanmamın da bir anlamı olmaz. O yüzden genel anlamda yön vermesine izin veriyorum.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

10 “Mak Danışmanlık Gençlik Araştırması” (02 Eylül 2020), 15.

11 Ayşe Betül Akdemir, “Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi”, Dergiabant 8/1 (31 Mayıs 2020), 338.

12 Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kısırcasında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, 33.

“Yok, ben inancımı nasıl kontrol edeyim? İnancıma bağlı olarak yaşıyorum.” (G9, Erkek, mühendis, 30)

İkinci bir kategori inancı ve kendi kontrolü arasında bir denge kurmaya çalışan veya bu konuda gel-gitler yaşadığını söyleyen gruptur. Bu grupta inancın tamamen hayata yön vermemesi konusunda bir farklılaşma görülmektedir. Bazı katılımcılar yetersiz kaldıkları için inancın kılavuzluğunu tamamen yaşayamadıklarını söylemektedir.

“İnancımı ben çok kontrol edemiyorum sanırım gündelik hayatına yön veriyor. Nasıl yön veriyor o inanç doğrultusunda mı yapıp ettiğim şeylere biraz daha kendimi frenlemeden o şeyleri yapıyorum.” (G11, Kadın, İlahiyat, 22)

“Evet izin veriyorum her şeyi kadere bağlıyorum ya da şey tevafuk. İşte aa bak kaderimde varmış nasip ahh nasip ahh kader işime gelene tevafuk işime gelene nasip işime gelene kader. Ama bir hocamız şey demişti, hep olumsuzlukları kader yaparız, ama aslında güzellikler de kaderimizdir. Hani düşük aldık mı ah kaderim böyleymiş, değil aslında. Yani güzel olan şeyler de aslında kaderimiz. Yani kaderi hep kötüye bağlamamak gerekiyor. Ama bunu yapıyor muyum? Evet yapıyorum, elimde değil belki. Bu da geleneksel ailemizden ya da işte toplumun olan iman seysinden olabilir yani.” (G12, Kadın, İlahiyat, 21)

Bu kategorideki bir katılımcının inancın kendini istemediği yerlere götürebileceği için tamamen kendisini kontrol etmesine izin vermediğini söylemesi ise dikkat çekicidir. Bir başka dikkat çekici husus bu kategoriyi oluşturanların hepsinin ilahiyatçı olmasıdır.

Ben kontrol ediyorum. İnanç da beni kontrol ediyor. İnancın doğru doğru bulduğum tövbe ya rabbim yani her şey doğru öğretti vesaire ama nasıl desem. Mesela davranışlar işte hırsızlık yapma, kötülük yapma, gıybet etme bunlar mantıklı şeyler yapmıyoruz ama kendimi tamamıyla her şeyden soyutlamasına da müsaade etmiyorum. Her şeyi dengede tutmaya çalışıyorum o yüzden ben onu kısa kısıtlıyorum o da beni kısıtlıyor bazı boyutlarda.(G2, Kadın, İlahiyat, 27)

İnancın kılavuzluğu konusunda üçüncü kategori inancının hayatına müdahale etmesine izin vermeyen kategoridir. Bu kategorideki bireylerin ifadelerindeki mazeret ve üzüntü belirten cümleler aslında bu konuda inancın kılavuzluğunun kabul edildiğini ancak bazı nedenlerden yerine getirilemediğini göstermektedir.

“Ben kontrol ediyorum.” (G6, Erkek, Mühendislik öğrencisi, 20)

“Ya doğruyu söylemek gerekirse ben inancımı kontrol ediyorum diyebilirim çünkü neyin n’oldüğünün farkındayım neler yapmam gerektiğini biliyorum ama uyguladığım pek söylenemez.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

“Ben önceden daha dikkatliydim bu konularda o zaman daha dikkat ediyordum bazı şeylere. Namaz kılarken mesela konuştuğum söze bile daha şeye dikkat ediyordum meslek lisesi çıkışlıyım ben. Kulaktan biraz da ondan ağzım bozulmuş olabilir daha dikkatli oluyordum şu an çok saldı.” (G20, Kadın, İİBF, 22)

“Ben daha önceden kapalı bir insandım çünkü günlük hayatıma yer yön vermiş olsaydım inancımın gereklerini yerine getiriyor olmam gerekirdi diye düşünüyorum(...) Açık olmak şöyle saç olarak sadece ama bu mesela ne bileyim bacağıma açamam hayatta. Şu ana kadar uzun süre ben hala daha beden olarak açılabilmiş değilim de saç olarak mesela bunu bir mahremiyet olarak görmedim birazcık da (...) İslamiyeti yerine getirmiyorum ama ahlaki boyutta hani dürüst olmak olsun yalan söylememek olsun bunları yerine getiriyorum.” (G19, Kadın, Eğitim Fakültesi, 24)

Sonuç olarak inancın kılavuzluğu konusunda uygulamada farklılıklar olmakla birlikte inancın hayata kılavuzluk etmesinin gerekliliği konusunda gençler arasında ortak kabulün olduğu söylenebilir.

3.3. İnanç Akımları ve Gençlik

Araştırma kapsamında “üniversite öğrencilerinin inanç noktasında etkilendikleri inanç akımları var mı, varsa nelerdir” şeklinde problem olarak ele aldığımız başlığımızı “inanç noktasında etkilendiğiniz bir akım var mı? Varsa nedir” sorusu ile araştırdık. Mülakatlar sonucunda ortaya çıkan cevapların katılımcıların aldıkları eğitim türüne göre farklılaşma gösterdiği görülmüştür. Buna göre inanç akımları konusunda ilk olarak grup, cemaat, fırka ve benzeri türü inanç gruplarına karşı kesin bir dille olumsuz tavır koyan bir anlayışın olduğu görülmektedir. Sayısal bölümlerde okuyan üniversite gençliğinin bu konuda benzer anlayışı benzer ifadelerle ortaya koydukları görülmektedir.

“Ben herhangi bir tarikata bağlı değilim ben peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem yolundan gidiyorum,” (G3, Erkek, Mühendislik, 26)

“Dini inançlar herhangi akıma ya da herhangi bir felsefeye bağlı olmaz dini inançlar belirli yazılı kurallara bağlı olarak yaşanması gerekir Müslümanlık dininde kuranı kerim'e göre yaşanır.” (G9, Erkek, Elektrik Müh., Y. Lisans, 30)

“Yani ben daha çok şöyle diyeyim, alimlerin görüşlerine sıkı sıkıya bağlı olmayı doğru bulmuyorum. Zamanında yani yüz yıllar önceki bir alim bir şeyleri araştırarak buluyorsa bu şu anki şartlarda da olabilir. O zaman şu anda bir alim çıkabilir, e o zaman şu anda bir alim çıksın biz de onun söylediklerine göre bişey. Hani ben bir insanın, sonuçta âlimler vahiy gelen insanlar değil, sonuç olarak bir peygamber değiller. Hem onların görüşlerini sıkı sıkıya bağlı değilim, hanefiyim. Ama bunu çok sorguluyorum. Yani neden Ebu Hanife'nin dediklerine göre biz yaşıyoruz. Neden Şafiler onun dediklerine göre yaşıyor diye sorguluyorum. Kur'an-ı Kerim'i çoğu konuda yeterince açıklayıcı olduğunu düşünüyorum şahsen.”(G16, Kadın, Gastroloji, 20)

Bu görüşmelerde Kuran ve sünnet vurgusu yapılarak dine asli kaynaklardan ulaşmanın gerekliliğinin hatırlatılması öğrencilerin geçmiş yaşantılarındaki din eğitiminden faydalandıklarını göstermektedir.

İkinci olarak inanç grupları dendiğinde cemaat, grup vb. oluşumları anlayarak bunların zararları üzerinden olaya yaklaşan gençlerin olduğu görülmektedir. Bu grup genellikle bu tür oluşumların zararları üzerinden yorum yapmaktadırlar. Bu

gençlerin toplumsal sonuçları dikkate alarak adeta sosyolojik birer çıkarımla hareket etmeleri dikkat çekicidir. Üniversite gençliğinin dindarlık anlayışı üzerine Taş'ın yaptığı araştırmada modernist/hümanist dindarlığın bir özelliği olarak kararsızlık gösterenler en yüksek kategoriye sahip olmakla beraber cemaatlerin İslam'ı anlama ve anlatma biçimlerinin dinin özüne uygun olmadığı görüşünün kısmen taşındığı sonucuna ulaşıldığı görülmektedir.¹³ Bu araştırmada elde edilen nitel verilerinde kararsızlık ve kısımlık gibi nicel göstergelerin betimsel öğelerini ortaya koydukları söylenebilir.

“Yani ben çok böyle cemaat tarzıdır odur budur şeyleri pek tasvip etmiyorum. O yüzden ilgi duymuyorum.” (G1, Kadın, İlahiyat 22)

“Açıkkçası ben biraz akımlardan uzak duruyorum. Çünkü şöyle düşünüyorum, başta akımın amacı iyi bile olsa amacından saptığını düşünüyorum. Yani madalyonun iki yüzü var sonuçta. Şu an basit bir örnek vereceğim. Hümanizm var mesela. Başta insana değer veren ve insan merkezli bir yaklaşım sergiledi, ama bir yerden sonra artık insanı Tanrı konumuna getirdi ve putlaştırdı. Maalesef insanlar her şeyi uçlarda yaşadıkları için akımları da uç noktalara götürüyorlar ve rayından sapıyor. Hümanizmde de aynısı oldu. Şu an mesela hümanizm insanı tanrılaştırmış vaziyette ve insan dışındaki varlıkları çok bir ehemmiyet vermiyor o yüzden ben genelde akımlardan uzak durmaya tercih ediyorum.” (G17, Kadın, Tıp 20)

Daha çok ilahiyat okuyan gençlerin dâhil olduğu bir üçüncü grup aldıkları eğitim sırasında karşılaştıkları inanç gruplarının etkisinde kaldıklarını söylemektedirler.

“Ya valla genelde benim akılcı olduğumu söylüyorlar. Mutezile gibi yani.” (G14, Kadın, İlahiyat, 25)

“Hümanizm.” (G5, Erkek, İlahiyat, 22)

Yine ilahiyat okuyan gençlerden bazıları inanç akımlarının düşünce yapılarını anlamaya çalışan bir yaklaşım içerisindeyler. Bunda aldıkları sorgulayıcı eğitimin etkisinin olduğu söylenebilir. Bu tür inanç hareketlerinin bu denli etkili olabilmesinin arkasındaki motivasyonu keşfetmeye çalışan yaklaşımın savunucuları oldukça etkili kıyaslamalar yaparak düşüncelerini delillendirmektedir.

“İlgimi çekiyor, çünkü insanların nasıl düşündüğü ne düşündüğünü acaba ben bunu doğru düşünemedim mi veya ben gerçekten doğru şeye mi inanıyorum? Ben hani hiçbir zaman şey yapmadım, ben inanmalıyım ben Müslümanım. Mesela yurtdışındayken hatırlıyorum Hristiyanlığı da düşündüm, Yahudiliği de düşündüm, Budistliği de düşündüm. Özellikle de Hristiyanlık, çünkü orada Hristiyanlar vardı. Hani kendimi sorgulama derdindeydim. Aynı şekilde bunlarda da öyle düşünüyorum. Mesela ateist arkadaşım vardı, Budist arkadaşlarım vardı, karşılaştırdık dinlerimizi. Onların nasıl düşündükleri, düşünme şekli çok ilgimi çekiyor. Acaba yani onların düşünemediğini ben düşünebiliyor muyum veya tam

13 Kemaleddin Taş, “Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (30 Aralık 2010), 59.
PAUİFD Gençlik ve İnanç Eğilimleri Özel Sayısı, 9 (3) 2022

tersi. Yani aslında kendi dinimi haklı çıkarma çabası buradan çıkıyor, Tanrıyı tanıyabilme. Ben doğru Tanrı'ya mı ve doğru yoldan mı ulaşmaya çalışıyorum gibi.” (G2, Kadın, İlahiyat,27)

Yine inanç akımlarına karşı yargılayıcı yaklaşırken gündelik bilgilerimize etki eden bilgileri sorgulayarak farklı düşünmeye başlayan gençlerinde var olduğu görülmektedir. Bu kategoriye bu akımların toplumda dinin etki etmesine yardımcı olduğu noktasından yaklaşanları da ekleyerek üçüncü grubu oluşturduklarını söyleyebiliriz.

“Bu görüşü önceden savunuyordum kuran bize yeter görüşünü Ama şöyle bir şey fark ettim bu Kur'an bize yeter dedikten sonra aslında hadis külliyatı dahil bizim peygamber hakkında bir dönem toplumu hakkında tarihi kaynaklarımızı reddetmiş oluyoruz dinin dışında mesela bize şu anda batıdan gelen felsefe metinleri antik Yunan metinleri tek elden geliyor hani mesela bir devlet okurken bile bize tek haberden geldiği için onu aslında gerçekten yazarının kim olduğu konusu bile şüpheye düşebilir aynı şüphecilikte bakarsak ben de o yüzden hadis kaynaklarına tam anlamıyla bu doğru diyemesem de güvenilir olarak yaklaşıyorum en azından Batı meteorolojisine göre daha güvenilir.” (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

İnanç akımları noktasında sıklıkla gündeme gelen ateizm ve deizm söylemlerini de “Üniversite gençleri ateizm veya deizm tartışmalarından haberdarlar mı, bu konuda kendilerini nasıl tanımlıyorlar?” şeklinde problematize edilerek “şimdi gençler arasında ateist, deist veya agnostik oldukları şeklinde söylemler duyuluyor. Sen bu konu hakkında ne düşünüyorsun, dini kaynaklar senin sorularına cevap veriyor mu?” sorusu ile aydınlatılmaya çalışılmıştır. Alınan cevaplar gençlerin çevrelerinde bu akımlara teveccühün çok fazla olmadığı şeklindedir. Ancak bir şekilde gençlerin haberinin olduğu ve açıklamalar yapmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu açıklamalarda inancın gereklerini yerine getirmekten kaçınmak için bu söylemlere gidildiği, dini eğitimin kavrama düzeyinde değil de bilgi düzeyinde verilmesinin buna neden olduğu gibi açıklamalar yapılması gençlerinde bu konular üzerine düşündükleri ve rasyonel çıkarımlarda buldukları şeklinde yorumlanabilir. Konu üzerine Kimter tarafından yeniçağ inanışları, mutluluk iç güdümlü ve dış güdümlü dindarlık düzeyleri üzerine ilahiyat ve tıp fakültesi öğrencileri üzerine yapılan araştırmada ilahiyat ve tıp fakültesi öğrencileri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.¹⁴ İnce tarafından gençlerin inanç problemlerinin gerçekliğinin sorgulandığı çalışmada ateizm ve deizm üzerine yapılan araştırmalarda önemli teknik eksikliklerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırmaların bir kısmının gençlerin inanç problemlerini tespit eden verilere dayanmaktan ziyade bu problemleri zihnen var sayıp teorik düzeyde cevap üretme çabasında oldukları diğer bir kısmında ise verileri değerlendirme açısından önemli yöntemsel hatalar

14 Nurten Kimter - Nurten Taş, “Üniversiteli Öğrencilerin Batıl İnanç Düzeyleri İle Mutluluk Düzeyleri Ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme”, Kesit Akademi Dergisi 21 (01 Ağustos 2019), 214.

bulunduğu vurgulanmaktadır.¹⁵ Bu araştırmada da İnce'nin değerlendirmelerine hak verilebileceğini ortaya koyan sonuçlara ulaşılmıştır.

“Ya inanç tabii ki kişinin tamamen kişisel tercihi. Ama ben diğer ülkeleri bilmemekle birlikte Türkiye’de bu inançlara yönelmenin en büyük nedeninin İslam dininin doğru anlatılamaması olduğunu düşünüyorum. Çünkü şu an deist ya da ateist olduğunu iddia eden insanlar açıkçası neye inandıklarını tam olarak bilmiyorlar. Sorduğumuz zaman Karl Marx’ı bile tanımıyor ama onun benimsemiş olduğu inancı benimsediğini iddia ediyor. Yani çok araştırarak karar verdiklerini düşünmüyorum ki zaten o inancı benimsedikten sonra genelde ya çok saldırgan oluyorlar ya da tartışmamayı tercih ediyorlar. Dediğim gibi ben tamamen şu an İslam dininin anlatılamamasına bağlı olduğunu düşünüyorum ve tabii bunun farklı nedenleri de var. Ya sorumluluk herkes tabii ki öyle olmamakla birlikte sorumluluktan kaçmak isteyenler ya da daha havalı olduklarını iddia edenler ki, bunları da çevremde gördüm. Genelde onlarda bu çok yoğun oluyor.”(G17, Kadın, Tıp, 20)

“Hangi görüşten etkilendiğim değil de hangi görüşten etkilenmediğimi söylüyüm. Ateizmden etkilenmiyorum yani, çünkü dini inancın olduğunu, bir yaratanın olduğunu farkındayım. Ateizmde bir yaradan yoktur diyor ama ben bunun olduğunu farkındayım yani. Deistlikte bir yaradan var ama kim olduğunu farkında değilim gibi bir düşünce. Dünyayı yaratanın Allah olduğunu farkındayım, İslami görüşlerin hepsinin farkındayım. Onları uygulamam gerektiğini biliyorum ama uygulayamıyorum.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

“Doğuştan beri o şekilde yetiştirildik ama bazı şeyler biraz zor geldiği için bize ve bunlara uymak. Hani yükümlülüğünü kabul etmek gerek, yani kabul ediyoruz fakat bunları uymadığımız için kaçış yolu olarak bunları kabul etmemeye gitmek için bunlara yönelim oluyor. Çünkü biz eğer kabul edersek bunları yerine getirmek zorunda olduğumuzu düşünüyoruz. Öyle insanlar daha çok bunları kabul etmemek için yani yöneliyorlar.” (G19, Kadın, Türkçe Öğrt. 24.)

Kredi Yurtlar Kurumunda kaldığını ve bu şekilde inandığını söyleyen çok sayıda kişi ile konuştuğunu ve onları iyi tanıdığını söyleyen bir katılımcı ise bu düşüncelere sahip bireylerin kurumsal din açısından bir tehlike arz etmediğini iddia etmektedir. Ona göre kendini materyalist olarak tanımlayan inanç grubu kurumsal dini tehdit etmektedir. Bu tür kişilerin kurumsal dini yok etmeyi amaçladıklarını açıkça söylediklerini şu şekilde ifade etmektedir.

“Ama şöyle bir şey var, Türkiye’dekileri tehlikeli bulmuyorum. Mesela Türkiye’de tehlikeli olan materyalistler. Ya yok etme üzerine kurulmuş onun varlığı, senin yok olman üzerine. Ateist öyle değil ki. Adam diyor ki yok, sen ne dersin de. Yok, onun için olay bitmiş, materyalist mücadele ediyor, senin yok olman için mücadele ediyor. (G14, Kadın, İlahiyat, 25)

15 Abdullah İnce, “Gençliğin ‘İnanç Problemlerinin’ Gerçekliği: Eleştirel Bir Okuma”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8/2 (30 Aralık 2021), 931.

3.4. İnanç ve Çatışma

İnanç bireyin iç dünyası ve yaşadığı dış dünya arasında bir senkronizasyon gerektirir. Bu eşleştirme sırasında birey muhatap olduğu kişilerle etkileşimde ve iletişimde bulunur. Bu esnada bireyin benimsediği değerler ve çevrenin kabulleri arasında bir uyumsuzluk söz konusu olabilir. Bu durumu çatışma durumu olarak nitelendirebiliriz. Bahse konu ettiğimiz inanç çatışması “Gençler yakın çevrelerinde, arkadaş ve dost meclislerinde inançla ilgili tartışmalar yaşıyorlar mı, yaşıyorlarsa buralardan kalan tecrübeleri neler? Aileleri ile din ve geleneksel değerler çerçevesinde tartışmalar yaşıyorlar mı, yaşıyorlarsa rahatsız oldukları ve olumlu buldukları yönler neler?” şeklinde sorunsallaştırılmıştır. Alınan cevaplara bakıldığında ilahiyat fakültesinde okuyan öğrencilerin bu tür tartışmalara daha çok dâhil olduklarını söyledikleri görülmektedir. Bunun nedenini de çevrelerinin kendilerinin ilahiyat fakültesinde okumalarına verdikleri reaksiyona bağladıkları görülüyor. Bu bir nevi algıda seçicilik olarak da yorumlanabilir.

“Evet yapıyoruz. Mesela odamda olsun, oda arkadaşım direkt bana işte Tanrı'nın varlığı ile ilgili falan sorular yöneltiyor. Ve her oturmamızda gerçekten bu tarz olaylar çok yaşıyoruz. Bu biraz da benim bölümümden kaynaklı sanırım. Çünkü benim bölümüm hani ilahiyat olduğu için direkt şey yapıyorlar. Hemen oturduğumuzda direkt bu konulara giriyoruz ve varlığı yokluğu konularını tartışıyoruz. (G4, Kadın, İlahiyat, 22)

Öte yandan bu kategorideki öğrencilerin yani ilahiyat fakültesi öğrencilerinin daha dayanıklı oldukları için bu çatışmalara katıldıkları şeklinde yorumlamak da mümkündür. Zira İmamoğlu tarafından yapılan araştırmada inanç düzeyi yüksek olan öğrencilerde çevreden gelen birtakım tenkit, eleştiri ve ithamlara tahammül gücünün daha fazla olduğu bulgulanmıştır.¹⁶ Bu minvalde inanç açısından daha yüksek düzeyde olması beklenen İlahiyat fakültesi öğrencilerinin tenkit eleştiri ve ithamlara açık olmaları dolayısıyla bu türden çatışma olarak nitelenebilecek diyaloglara daha çok girdikleri düşünülebilir.

Kadınlar arasında bu tartışmaların dinin sosyal alanda koyduğu bazı uygulamalara dair olduğu görülmektedir. Örneğin İslam'da kadının konumu, evlilik, birden çok eşe izin verilmesi konularında ilahiyat okuyanların aile ve yakın çevreleriyle tartışmalar yaşadıkları, bu uygulamaları beğenmeseler de geleneksel uygulamaları savunmaya devam ettikleri görülmektedir. Yapıcı'nın araştırmasında da buna benzer sorgulamaların ortaya çıktığı görülmektedir. Yapıcı bu durumu gençlerin inançlarıyla moderniteden beslenen cinsiyet kimlikleri arasındaki sıkışmışlık olarak açıklamaktadır.¹⁷

“4 eş mevzusu. Annem diyor ki ablamla, yani evet onlar da istemiyorlar. Hiçbir kadın daha kolay kolay istemez. Ama ben diyorum ki erkek yani hüküm var isterse alır ve bunun için de zaten rıza da gerekmez diyorum. Gidip de eşine ya ben alabilir miyim demesine gerek yok gider evlenir, rıza ihtiyacı yoktur. Ben bunu

16 Abdolvahit İmamoğlu, “Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi”, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13/23 (15 Haziran 2011), 240.

17 Yapıcı, “Şüphe ve İnanç Kısacasında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları”, 32.

duyduğumda tabii ki benim de sinirlerim tepemde. Ama yapacak bir şey yok yani. Bu şekilde. Gerçekten de bunun da mantıklı açıklamaları da vardır ki, onları da bulmaya çalışıyorum. Biraz zorlansam da ki var, bazen bazı şeyler ama yani ailemde annem de bunu kabul etmedi. Yok, öyle bir şey yoktur diye. Yani bazen bu ilahiyat okudu, bunun dersini aldı falan olmuyor da, hani bazen bazı şeyleri biraz toplumdaki duyduklarını kabul etmeye çalışıyorlar gibi” (G2, Kadın, İlahiyat, 27)

İlahiyat öğrencilerinde bu tartışmalardan faydalanma veya zararlarından kaçınma hassasiyetleri gözlenmektedir.

“Genel inanç problemleriyle alakalı ise kişisel değilse yapıyorum çünkü yeni fikirler çıkabiliyor ortaya veya yeni çözüm arayışları olabiliyor ama kendimle ilgili sorunları kendim çözmeye çalışıyorum veya daha iyi bir insana danışmayı cesaret edebilirsem yapıyorum.” (G11, Kadın, İlahiyat, 22)

“Yani sık sık(...) Genelde bizim camiadan hani (aileden)genelde abimle yaşıyorum abim biraz daha modernist.” (G18, Erkek, İlahiyat,22)

Bazı örneklerde bu tartışmalara bir cihat vazifesiyle yaklaşıldığı görülmektedir. Bu mücadelenin yapılması konusunda bir yöntem geliştirilmesi kaygısı ile hareket edildiği görülmektedir.

“Çekmeden çok. Çok şeydir, karşı taraf size kılıçla saldırıyor, sizde sadece kalkan vuramazsınız. Yani gidip o meydana çıkacaksınız. Çünkü onlar belli bir konu hakkında konuşuyorlar. Bilgileri az olur veya manipüle ederler, orada hani bilginiz varsa hepimiz belli bir oranda mücadele etmelisin. Sonra çoluk çocuğa oluyor olan.”(G13, Erkek, İlahiyat, 20)

Örnekte görüldüğü gibi bu tartışmalara girilmezse yeni neslin inanç unsurlarından faydalanamayacağı kabulü ile hareket edildiği görülmektedir. Bu meyanda dinin insanlığın geneli için bir hazine olduğu düşüncesinden hareket edildiği anlaşılmaktadır. Bu mülakatın yapıldığı gencin İstanbul da farklı inançlara sahip bireylerle bu tartışmaları çokça yaşadığı, bunun için şehrini değiştirip Denizli'ye geldiğini söylemesi ise oldukça dikkat çekicidir.

“Tartışmalar yaşanıyor çevremde satanistinden Hristiyanına, Hristiyanından Ortodoksundan Katoliğine arkadaşlarım (...) Evet ben İstanbul'dan geldim çevrem ful zaten şeydir gayrimüslim. O yüzden buraya gelmişim hatta.” (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

Bu tartışmaların kişilik özelliklerine göre şekillendiğini sosyal hayatında da çok sessiz olan ve girişken olmayan bir öğrencinin ifadelerinden anlayabiliyoruz. Görüşmeleri yapan araştırmacının gündelik hayatında da tanıdığı ve sakinliği ile öne çıkan görüşülen kadın öğrenci bu tür tartışmalara çok girmediğini ifade etmektedir.

“Başka diğer arkadaşlarımla yaptığımı çok fazla birşey diyemem. Bir de kuzenim var, bir tane onla da yapıyoruz bazen.” (G11, Kadın, İlahiyat, 22)

İlahiyat dışındaki mülakatlarda tartışmaların daha keskin yaşandığı ve felsefi boyuttan çok kabuller boyutuna indirildiği görülmektedir.

“Kesinlikle yapıyoruz, yeri geldi mi düzeltiyorum. Yanlış bilgilerini doğruya çeviriyorum.”(G3, Erkek, Mühendis, 26)

“Yaşıyorum. Mesela bir arkadaşım var, az önce bahsettiğimiz gibi ateist. Benim evde toplanıyoruz yani saatlerce uğraştığımızı biliyorum. Onu niye ateistsin oğlum farkında değil misin şunların diye değiştirmeye çalışıyorum. Ama o kafasında belli bir düşünce kurmuş. artık fayda etmiyor ona.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

Araştırmada görüşülen gençlere aileleri ile bir çatışma ve tartışma ortamı yaşayıp yaşamadıkları da sorulmuştur. Mülakatlar sırasında görüşülen kişilerin bu soruya öncelikle savunma tepkisiyle hayır şeklinde cevap verdikleri görülmüş, fakat sonrasında yaşadıklarını anlattıklarında aslında çatışmalar yaşadıkları görülmüştür. Bu araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu durumun aileye bir gölge düşürmemek için böyle cevaplandığı düşünülebilir. Sonuçta çatışmalar yaşandığı ancak gençlerin bunu normal kabul ettikleri ve kanıksadıkları sonucuna varılmıştır. Mülakatlarda dikkat çeken bir başka husus çevresine dini kabul ettirmeye çalışan ve bu konuda pozitif taraf olarak tartışmaya giren bireylerin aile bireyleri ile girdikleri tartışmalarda negatif yönde tartışmaya girmeleridir. Örneğin yukarıdaki mülakatta ateist arkadaşlarına dini ve Allah'ı kabul ettirmeye çalışan erkek öğrenci ailesiyle yaşadığı tartışmada dini pratiklerini yerine getirmediği için tartışmakta ve bunları yapmamak için bahaneler üretmektedir.

“Yaşıyorum, özellikle annemle yaşıyorum. Namaz özellikle namaz, oruç. Sen namazını niye kılmıyorsun diyor, orucunu niye tutmuyorsun diyor. İşin kolayına kaçıyorum diyebilirim. Her şeye bir bahane bulmak gibi mesela. Niye namaz kılmıyorsun dediğinde sureleri aklımda tutamıyorum diyorum. Niye oruç tutmuyorsun dediğinde hava çok sıcak tutamıyorum diyorum. Yani her şeye bir bahane buluyorum, o yüzden de tartışmamız fazla oluyor yani.”(G8, Erkek, İİBF, 23)

İlahiyat dışındaki bazı örneklerde bu tür tartışmalara girmek için bir samimiyetin oluşması gerektiği yönünde ifadelere rastlanmıştır. Tıp fakültesinde okuyan bir kadın öğrenci bunu şu şekilde dile getirmiştir.

“İnsan genelde çevresinde kendine benzeyen insanları istiyor.Farklılık elbette güzel bir şey ama bir yerden sonra anlaşmak zor oluyor. O yüzden çok fazla bu konular geçmiyor. Geçse bile benim gibi düşünen insanlarla geçiyor. Genelde tartışmaya girmemeye çalışıyorum farklı düşünen insanlarla.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi dini konu edinen tartışmalarda arkadaş çevresi ve aile çevresi arasında farklı davranıldığını bu örnekte de görüyoruz. 20 yaşındaki tıp öğrencisi ailesiyle girdiği tartışmalarda onları aydınlattığını ifade etmektedir.

“Zaman zaman oluyor. Benim ailem muhafazakâr bir aile. İnanç konusunda baya katılar, geleneksel düşünüyorlar ve bazen Arap kültürü ile dini karıştırabiliyorlar. O durumlarda biz gerekeni söylüyoruz zaten.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

Bunun yanında kendini Müslüman kabul edip dinin gündelik hayatına hiçbir şekilde müdahale etmesine izin vermeyen gençlerin bu tür tartışmalara hem arkadaş

çevresinde hem de aile çevresinde hiç girmediklerini söyledikleri görülmüştür. Bu tür tartışmalara girilmemesinin nedeni olarak bu gençlerin din hakkında bilgi sahibi olmalarını fakat tartışmaya girdiklerinde dinin gerekliliklerini yerine getirmedikleri için kendi aleyhlerine sonuçlanacağını bildikleri için tartışmaya girmediklerini söyleyebiliriz.

Bu bölümde son olarak eklenmesi gereken husus İlahiyat okuyan gençlerin kendilerince gerekli gördükleri ve müdahale ettikleri zaman gördükleri reaksiyondur. Bu durum mülakatlarda dile getirilmiştir. Bunun en bariz açıklamasını şu açıklamada görüyoruz.

“Hatta bazen biraz daha aykırı oluyorum gibi. ‘Ya bu ilahiyatçılar falan biraz dini bozuyorlar olarak’ anlayışlar olabiliyor. ‘Ya bunlar da çok hafifletiyorlar, her şeyi falan’ gibisinden öyle.”(G2, Kadın, İlahiyat, 27)

“Hayır, evde dini konularla ilgili tartışma yapıldığını hiç görmedim. Hatta ben ilahiyatta öğrendiğim bilgileri eve götürmeye çalıştığımda, genelde beni dinsizlikle ya da ‘dışarı çıktı bir şeyleri gördü falan direkt bize öğretmeye çalışıyor bilmem ne’ gibisinden şeyler söylüyorlar. Birinci konuşmamdan sonra vazgeçtim artık konuşma yapmıyorum bu konuda.” (G7, Erkek, İlahiyat, 21)

Bazen çevreyle yaşanan çatışmadan farklı olarak bireyin inançlarını ve hayatı örtüstürememesi sebebiyle içsel olarak yaşadığı bir kriz durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durumlarda kriz yaşayan bireyler en yakınlarından yardım talep edebilirler. Bu durumu ortaya çıkarmak için “Yakın arkadaş veya akraba çevrenizde inançla ilgili problemler yaşayan tanıdıklarınız var mı, böyle kişilerle karşılaştığınızda neler yapıyorsunuz, onlara yardımcı olmaya çalışıyor musunuz” sorusu yöneltilmiştir. Öncelikle bu tür sorunların çokça yaşandığına dair cevaplar alınmıştır. Neredeyse tüm görüşmelerde çevresinde bu tür sorgulamalar yaşayanların olduğu cevabı alınmıştır. Bir katılımcının cevabı gençlerin bu krizlere zaten olması gereken bir şey gözüyle baktıklarını göstermektedir.

“Bence herkes yaşıyor. Zaten içinde bir din şeysi olmayan, dinle sorunu olmayan bir sorgulama içerisinde olmayan zaten şey yapmıyordur, düşünmüyordur. Çünkü ya korkuyordur ya da artık salmıştır. O da salmasının sebebi muhtemelen ya gururdur ya da korkaklıktır.” (G2, Kadın, İlahiyat, 27)

Bu soruya ilahiyat eğitimi alanlar ile diğer fakültelerde okuyan gençlerin farklı cevaplar verdikleri görülmektedir. İlahiyatta okuyan gençlerin bu konu üzerine daha teknik olarak yaklamaya ve okuldaki hocalarından yardım almaya çalıştıkları görülmektedir.

“Yardımcı olmaya çalışıyorum ama hocalarımdan da bilgi alıyorum. ‘Böyle böyle hocam neler anlatabilirim neler söyleyebilirim’ diye. Onlar ‘işte şöyle şöyle diyebilirsin diyorlar. Ama hocam diyorum, zaten ama yine hani tatmin olmuyorlar diyorum. Ya onu diyor hani senin seviyendeki, çünkü bizim seviyemiz daha öğrenci seviyesi, o tarz şeylere daha yüksek seviyede, hani biz gibi proflar doktorlar falan onların şey yapması ikna etmesi gerekiyor. Çünkü sizin seviyeniz

daha öğrenci seviyesi. Siz kendi kendinizi zaten zor ikna ediyorsunuz, onları nasıl ikna edebilirsiniz diyorlar yani.” (G1, Kadın, İlahiyat, 22)

“Yani bu konuda ikna etmeye çalışıyorum. Ama eksik bilgidен dolayı başka kaynaklara yönlendirmek zorunda kalıyorum. Bir video olsun, you tube da falan daha önce izlediğim, onlara izlettiriyorum. Ya da bir kitap öneriyorum, ya da bir hocanın ismini verip ona gönderiyorum. Öyle yani.” (G7, Erkek, İlahiyat, 21)

Gençlerde bu konulardan kaçınmamanın yani konuşmanın mutlaka bir faydası olacağı anlayışının var olduğu görülmektedir. Bu sevindirici bir veridir. İnanç krizleri yaşayan bireylere yargılayıcı değil de anlayışlı bir şekilde bakıldığını göstermektedir.

“Konuşmaya çalışıyorum, eğer dertleri varsa yani. Diyorum ki, ‘sor sor soru dünyanın en kıymetli şeyidir.” (G2, Kadın, İlahiyat, 27)

Yine bir diğer ilahiyat öğrencisinde bu tür krizler yaşayan bireylerle ilgilenmenin kendini mesleki açıdan geliştireceği anlayışının olduğu görülmektedir.

“Mesela bak bir akrabamız var, tabi ki çok okuyup şey yapan birisi. Mesela namaz kılarırken Arapça okumuyor, Türkçe okuyor. Sonra namazın sünnetini kılmaz, sadece farzını kılıyor. O şekilde(....)O kendi doğruyu aradığı için o yolda o da beni teşvik ediyor. Daha çok okumam için. Yani öyle insanlarla karşılaştığım zaman kendimde hani o eksikliği tekrar hissetmiş oluyorum. Ve aslında bu olumsuz bir şey değil(....)Onu neden öyle olduğunu söylemeye çalışıyorum. Böyle bir cedel var gibi oluyor aramızda. (G10, Kadın, İlahiyat, 23)

Bu konuda İstanbul’da çok kozmopolit bir çevrede yaşamış ilahiyat öğrencisi bu tür krizler yaşayanları sınıflandırmaktadır. O, gerçekten yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüklerine yardım etmeye çalışmakta, değiştiremeyeceğini düşündükleri ile müzakere tarzında bir iletişim kurmaktadır.

“Var, yani kriz yaşayan soruları olan vardı. Onlara zaten yardım etmeye çalışıyoruz elimizden geldiğince. Onun dışında farklı inançlardan farklı görüşlerden bir sürü arkadaşım var zaten (...) Görüşlerimizi genelde tartışırız. Ama hani böyle hararetli bir boyuta taşımıyoruz. Arkadaş olduğumuz için, küçüklük arkadaşlarıyız genelde. Hani o kadar ileri gittiğimiz olmadı, bilgi alışverişi, hani fikir beyanı. Gidip de hani inancımıza küfür edip saldırmayız. Savunmadan çok, mesela Hristiyan arkadaşına Hristiyanlıkla ilgili bilgiyi soruyorum. Sizin inancınızda nasıldır diye, hani gidip onu şey yapmaya da çalışmam, İslamiyet’i anlatırım. Saldırıp çürütmeye çalışmam. (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

İlahiyat dışındaki fakültelerde okuyan gençlerde inanç krizlerinin bir inatlaşma şeklinde devam ettiği de olabilmektedir. İktisadi ve idari bilimler fakültesinde okuyan erkek katılımcı bu tür krizler yaşayan arkadaşıyla her görüşmelerinde bu konunun açıldığını ve onu ikna etmeye çalıştığını söylemiştir. Onunla görüşmediği iki yıllık dönemi araştırdığını ve neden böyle olduğunu anlamaya çalıştığını da eklemiştir. Bu bilgiye ulaşamadığını fakat bu durumu çok istediği bir şeyi elde etmek için dine yönelince ve bunu elde edemeyince dine inanmaktan vazgeçtiği şeklinde yorumladığını da ilave etmiştir.

“Her görüşümde aynı konu açılır, yani çünkü eskiden inanıyordu.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

Bu yorum Doğanay’ın araştırmasında elde edilen verilerle örtüşmektedir. Doğanay araştırmasında büyük sıkıntılar ve krizler yaşayan bireylerle nitel bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda bazı bireylerde başlarına gelen şeyler hususunda ve isteklerinin gerçekleşmemesi sonucunda Tanrı’ya güvenmişlik ve inançlarını sorgulamanın söz konusu olduğu dini memnuniyetsizlik halinin yaşandığı bulgulamıştır.¹⁸ Bu katılımcı inanç krizi dine bağlanma sorunu yaşayan arkadaşı hakkında benzer yorumlarda bulunmaktadır.

Dine inandıklarını fakat bu inancın hayatlarına yön vermediğini ve inanç konularının pek gündemlerine gelmediğini söyleyen gençler, etraflarında bu tür krizler yaşayan kimseleri hiç görmediklerini söylemişlerdir. Halbuki yukarıda bir başka katılımcı bu krizleri yaşamayan gencin olmayacağına inandığını söylemiştir. Bu durum inancının var olduğunu söyleyip hiçbir şekilde onun hayatına müdahale etmesine izin vermediğini ve gündemine getirmediğini söyleyen gençlerin aslında bir kriz içinde oldukları fakat bunu kabul etmeye yanaşmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Veyahut ta inanç konusunda kriz yaşayan gençlerin inanca hayatlarında yer vermeyen bireylere bu krizlerinden bahsetmedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Dininin hayatına yön vermesine izin verdiğini söyleyen bir mühendis katılımcı bu tür krizler yaşayan bireylerin zaten yardımı kabul edecek duygusal ve zihinsel düzeyde olmadıklarını iddia etmiştir. O kendi açısından bu tür krizler yaşayan bireylerin kolay kolay karşı tarafın argümanlarını benimsemeyeceğine inandığını söylemektedir. Bu nedenle bu tür krizler yaşayan bireylere yardım etmeye çalışarak zaman kaybetmenin gereksiz olduğunu, bunu kendisinin yapmayacağını da eklemektedir.

“Eğer insanlar gerçekten yardıma ihtiyaç duyuyorlarsa, bu yardımı önce öncelikle kendileri kabul edebilecek seviyede olmazlar. Eğer bir insan dini olarak bir kriz yaşıyorsa, bu dini krizi aşabilmek için yine dini kaynaklara dini anlamda tecrübesi olan insanlara kendileri danışmaları kendileri araştırmaları kendilerinin bulması gerekiyor. Eğer herhangi bir insan kendi sorununu çözmeye açık değilse, bu dini olabilir, sosyal olabilir, ekonomik olabilir, psikolojik olabilir. Dolayısıyla benim de bu insanlar için çok fazla yapabileceğim bir şey yok. Yani bir insan yardım almak için bir adım atıyorsa, evet ben de o insana yardımcı olmak için bir şeyler yaparım. Ama insanlar sadece nasıl oluyor, yani bir şekilde çıkmaza girmişler ve herhangi bir çözüm yolu aramıyorlarsa o zaman benimle o insanlar için yapabileceğim bir şey yok. Onlar benim için sadece zaman kaybidir. (G9, Erkek, Mühendis YL, 30)

Krizle ilgili konularda biz ve öteki ayırımına doğru ve yanlış kategorileştirmesi ile bakılabildiği görülmektedir. Bunun da arkasında kendini korumak, inancını

18 Süleyman Doğanay, Psikolojik açıdan hayatın zorlukları karşısında dini inanç ve sabır: Nitel bir çalışma (Adana: Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019), 174.

korumak ve yanıfta gördüğü ötekenden etkilenmemek kaygısı vardır. Bu konuda genç bir mühendisin cevabı dikkat çekicidir.

“ Krizden kasıt eğer ki kötü anlamda ise hayır yok. Çünkü etrafımda Müslüman olmayan insanı barındırmak istemem.- Neden? Fikirlerimiz kesifiyor. Bir kere o ahiret inancı yoksa ben ne yapayım, onu kurtaramam.” (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Bu katılımcıya arkadaşını kurtarmak için bir şey yapman gerekmez mi şeklinde dinin tebliğ boyutunu hatırlatan tahrik edici bir soru sorulduğunda řu cevap alınmıştır:

“Evet, her koyun kendi bacağından asılır. Çünkü benim yaptığım günahı başkası çekemez veya başkasının sevabı bana yazılmaz. Veya şöyle söyleyeyim, bir insan yürüdüğü zaman başkasının kalorisi erimiyor veya yani arabaya bindi kaza yaptı başkası ölmüyor yaralanmıyor yani.” (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Burada ortaya çıkan cevabın bir mühendis yaklaşımını içerdiği söylenebilir. Yani herkesin kendi hesabına yaşadığının düşünöldüğü daha matematiksel bir dünya kurgusunun bu kişilerin zihin dünyasına yön verdiğini söyleyebiliriz. Dini inancını yaşamaya çalıştığını söyleyen bir başka katılımcı kendisini bu tür krizler yaşayan kişilere yardımcı olmak için yeterli görmediğini söylemiştir. Bu katılımcının da ilahiyat dışında bir fakültede eğitim alması dikkat çekicidir.

“Bilmiyorum. Yani onlara yardımcı olabilmek için onlara ya da hani bir yol gösterebilmek için benim de en az o kadar bilgiye sahip olmam gerektiğini düşünüyorum.” (G16, Kadın, Gastronomi, 20)

Kendini ve ailesini muhafazakâr olarak tanımlayan gençler çevrelerinde bu tür krizlerin daha farklı bir boyutta yaşandığını dile getirmektedirler. Diğer katılımcılarla aynı soru sorulmasına rağmen tıpta okuyan bir gencin bu soruya verdiği cevap dini kriz tanımlamasının toplumun her inanç katmanında farklı anlaşıldığını göstermektedir. İnanç ve kabul düzeyindeki bireyler ile uygulama düzeyindeki bireylerin farklı dini krizler yaşadıkları anlaşılmaktadır.

“Elbette aklımızın almadığı noktalar oluyor. Kuzenim mesela bu konuda sorgulamaya başlıyor. Bu sadece inanç da değil, ileride yapacağım meslekten tutun da cinsiyete kadar sorgulama aşamasına girebiliyorlar. Ve konuda biraz zorluk çekmişti nisa suresiyle ilgili. Ama bu tamamen dinden çıkmaya yönelik değildi, arayış tarzında bir şeydi. O şekilde yani. Ailemde öyle bir pek yok. Dediğim gibi, çevremde genelde arkadaş çevremi bana benzer insanlardan seçtiğim için çok karşılaşmıyorum.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

3.5. Ontolojik Sorular ve İnanç

Bu bölüm gençlerin insanoğlunun dünyaya nasıl geldiği ve ölümden sonrası ile ilgili düşünceler akıllarına geliyor mu, akıllarına geldiğinde neler yapıyorlar, bu durumu sorguluyorlar mı gibi sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen tema ile oluşmuştur. İnanç esaslarının unsurları ile ilgili tatmin olmadıkları, farklı düşündükleri şeyler var mı, şüphe duyuyorlar mı, bu konudaki bilgi ihtiyaçlarını nasıl gideriyorlar gibi sorular ile fenomeolojik görüntüler elde edilmeye çalışılmıştır.

İnsanoğlunun nereden geldiği ve ölümden sonraki hayatla ilgili düşünülüp düşünülmediği sorulan soruya verilen cevaplarda konunun derinliği karşısında tedirgin olunduğu ve güvenli limanlarda kalınmaya çalışıldığı görülmüştür. “İnsanoğlunun nasıl dünyaya geldiği ve ölümden sonrası ile ilgili ne düşünüyorsun ya da bunları düşünmeye zaman ayırıyor musun, aklına gelince neler yapıyorsun” şeklinde soru sorulduğunda kontrolün öne çıktığı cevaplar verilmektedir.

“Yani düşünüyorum da hani çok da kendimle baş başa kalmamaya çalışıyorum. Çünkü bir süre sonra akıl onu çözümleyemiyor gibi geliyor bana. Hani Kur'an'dakine bakıyorum, anlatılanlar belli. Sonra felsefe derslerinde öğretilenler belli. Çok fazla kafayı yoramadığım için ve çok fazla donanımına sahip olmadığım için. Genel kabule yöneliyorum. Yani yetkin olmadığım için. Hani yanlış bir yere de düşmek istemiyorum. Zaten çok fazla hani sorun var, onu sorgulamıyorum.”(G4, Kız, İlahiyat, 22)

“Çok düşünüyorum. Düşünme fırsatı olunca özellikle çok düşünüyorum. Bazen işin içinden çıkamıyorum, beynim susmuyor ama bazı evrelerde dediğim gibi, iman duygusunun baskın gelmesi lazım.” (G2, Kız, İlahiyat, 27)

İnsanoğlunun nereden geldiği ve nereye gideceğinin sorgulanıp sorgulanmadığı sorusuna ilginç bir şekilde dinin hayatına yön vermesine izin vermediğini sadece aklına gelince cumaya gittiğini söyleyen mühendislik öğrencisi de ilahiyat öğrencisi ile benzer cevabı vermektedir.

“Biraz düşündüm daha öncesinde ama çok da bir sonuca varamayacağım için de üzerine gitmedim, bıraktım. Ama hani olduğuna inanıyorum. Yani mesela öncesinde neler oldu bilmiyorum ama sonrasında neler olacağını biliyorum yani.” (G6, Erkek, Mühendislik, 20)

Bu gencin ölümden sonrasına dair bu denli bilinçli olup hayatına dini aksettirmemesi dikkat çekicidir. Genç birey ahiretin varlığını ve dünya hayatı sonunda bir sorgulamayı kabul etmektedir. Ancak hayatına bu anlayışla yön vermemektedir. Bunun nedeni olarak gençlik döneminin istekleri, arkadaş ortamının yönlendirmeleri, dijital platformlardaki akış olabilir. Bu konunun başka bir araştırmada derinlemesine ele alınması gerekli görünmektedir. Bir tıp öğrencisi de bu konuda ontolojik anlamda bir tereddüt yaşamadığını dile getirmektedir.

“Yani şöyle, inancımın dolayısıyla zaten ölümden sonra dirilmeye inanıyorum. Mahşer işte, o konulara da inanıyorum. Dünyaya gelişimizde açıkçası inancımın uygun bir şekilde inanıyorum. O yüzden farklı bir düşüncem yok bu konuda. Adem, Havva'ya da zaten inanmıyorsam Müslümanım diyemem herhalde. Diyebilir miyim?” (G17, Kadın, Tıp, 20)

Eğitim aldığı bölüm dolayısıyla kendisine bu konuda çelişkili olduğu iddiaları üzerinden tartışma yürütülen evrim konusunda da sondaj soruları yöneltildiğinde bu gencin verdiği cevaplar gencin zihninde bir bilim din uzlaşısı uğraşısı olduğunu göstermektedir.

“Tabii ona nasıl inandıkları önemli. Mesela şöyle bir görüş var şu an açıkçası. Tabii Darwin'in evrim teorisi bile çok değişti. Evrim geçirdi neredeyse ve şu an şöyle bir

görüş ortaya atılıyor. Başta dünyanın ilk oluştuğu anda oluştuğundan sonra belli başlı dna'lar vardı, kök hücreler vardı ve bunlar değişti. Bunlar değişik farklı canlıları oluşturdu. Yani biz maymundan geliyoruz iddiası şu an daha çok tek hücreli bir canlıdan geldiğiniz iddiasına dönüştü. Şu an tüm canlıların aynı yerden geldiği iddia ediliyor. Zaten çok büyük bir genetik farklılığımız yok. Mesela bir insanla bir eşek arasındaki genetik farklılık %2,5 ama bu tabii ki Havva ve Adem inancına aykırı mı? Değil bence.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

Evrin teorisinin ontolojik konularda bireylerde bir dikotomi unsuru olduğu diğer mülakatlarda da görülmüştür. Nereden geldiğimizi düşünüyor musunuz sorusuna cevaben bu teori katılımcılar tarafından pek çok kez dile getirilmiştir.

“Aklıma gelince daha çok dinime bağlı kalıyorum. Bu Darwin'in evrim teorisiyle alakasız. Ölümden sonraki yaşamda ahiret zamanında neler olacağını gerek kitaplardan Kur'an-ı Kerim'den gerek büyüklerimden öğrendim ve bildiğim için ona göre daha çok dinime bağlı kalıyorum.” (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Bazı ilahiyat öğrencilerinin ontolojik konularda sorgulamadan genel bir kabule gittikleri görülmektedir.

“Tamamen burada İslam'ın getirdiği görüşe inanıyorum. İnsan fitrat üzerine doğar ve sonunda da cennet ve cehenneme hangisine gireceğine falan pek özel vakit ayırdığımı düşünmüyorum. Sadece ibadetler konusunda, namazımı kılıyorum ama bir ödev olarak görüyorum, sorumluluk.” (G18, Erkek, İlahiyat, 22)

Bazı görüşmecilerin ontolojik sorularla karşılaşınca sorumlulukları hatırladıklarını ve bunların sonuçlarına dair cevaplar verdikleri görülmektedir.

“Nasıl dünyaya geldiği ve ölümden sonrası ile ilgili hepsi Kur'an-ı Kerim'de yazıyor, onlar net. Nasıl dünyaya geldiğimizle değil nasıl gitçeğimizle ilgileniyorum daha çok. Bu gidişle dünyadan baya kötü bir halde ayrılcaz gibi. Çünkü ben İslamiyet'e inanan biriyim insan olarak. Çok fazla şey var, nasıl desem inanmayan insan var. İnanmayanı geçtim, zıt görüşlü olan insanlar da var. Mesela derler ya, cehennem de yanacaz hepimiz tek tek diye. Gerçekten de yanacaz bu gidişle, öyle görünüyor. (neden?) Kimse bilmiyor islamiyette yazan hiçbir kurallara sorumluluklara. Hiç kimse bilmiyor yani bende dâhil. Kur'an'daki gibi kılmıyoruz namazları, oruç tutmuyoruz hacca gitmiyoruz, gitmedik. Biz bunları uygulamazsak yarın sonu nasıl olacak, kabirde yanacaz yani.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

Bu konuda lisansüstü eğitim alan ilahiyat öğrencilerinin evrim ve varoluş konusunda bir uzlaştırma çabasında oldukları görülmektedir. Özel olarak sorulmadan konu gündeme getirilmekte ve adeta sesli düşünme şeklinde uzun açıklamalara gidilmektedir.

“Bu konuda, buna yine akademik olarak baktığımızda bilimle dinin çatışıp çatışmadığı konusunda düşünmemiz gerektiğini inanıyorum. Ama tabii bu evrimle ne kadar alakalı. Çünkü bilime baktığımızda dünyaya biz evrimle geldiğimizi söylüyor. Din ise Hz. Âdem'le geldiğimizi söylüyor. Ben ikisinin de çatışmayacağını

düşünüyorum. İkisinin de kabul edilebilir, edilebilecek bir şey olduğunu düşünüyorum. Çatışmayacağını düşünüyorum.” (G15, Erkek, İlahiyat, 26)

Konuşmanın ilerleyen kısımlarında bu öğrencinin evrim-din uzlaşmasına gitmeye çalışması önemlidir.

“Herkes her şey belli bir canlı ortak atadan gelmiştir ve bu şey olmuştur. Ama bu rastgeleliği sağlayan ise, ben onun Allah olduğunu düşünüyorum.” (G15, Erkek, İlahiyat, 26)

Bütün dinler ontolojik sorulara cevaplar veren kültürel miraslardır. Gençliğin bu diğer cevaplara bakış açıları da önemlidir. Bu durumu ortaya koymak için “gençler Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm gibi farklı inanç eğilimleri hakkında ne düşünüyorlar, bunlardan etkileniyorlar mı?” şeklinde bir alt problem belirlenmiş ve sorulmuştur. Genel olarak bakıldığında çok fazla bilgi sahibi olunmadığı itiraf edilmekle birlikte yanlış inançlar olduklarının düşünüldüğü fakat onlara saygı duyulması gerektiğinin vurgulandığı görülmektedir.

“Yani şöyle söyleyeyim, farklı dinler hakkında özellikle Hristiyanlık hakkında zaman zaman okumalar yapmışlığım var. Ama diğer dinler hakkında çok büyük bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

“Yani o dinlere saygı duyuyorum ama mantıklı gelmiyor. Mesela yaptığı ibadetler eylemlere diyim, bana mantıklı gelmiyor açıkçası. Ama tabi saygı duymak zorundayız. Aynı şey bir başkası içinde geçerli. Benim dinime bir insan saygı duymasa ya da yanımda dinime aşağılayıcı şeyler söylese tabi ki hoşuma gitmez. Ama kendi içimde sakladığım bir fikir bu. Tabi ki yan yana bir Hristiyan’la Yahudi’yle yan yana gelince tabi ki fikirlerine saygı duyarım yani. Onların ibadet ettiği yerlere saygısızlık yapmak ya da alay etmek küçümsemek öyle bir düşüncem olmadı hiç bir zaman.” (G16, Kadın, Gastronomi, 20)

“Aslında onlara hak vermiyorum. Onları anlamaya çalışıyorum. Anlamaya çalışma sebebim de insanlar yetiştirilme tarzı ile yetiştirildikleri yer ile ilgili olarak inançlarını değiştirebilir.” (G8, Erkek, İİBF, 23)

“Benim insanların dini ile alakalı herhangi bir olumsuzluğum veya olumlu görüşüm yok. Herkes kendi düşündüğü ya da hissettiği dini yaşamakta özgürdür. Ben de onların tercihlerine saygı duyuyorum. Yani Hristiyanlık için konuşmak gerekirse onların özel günlerinde özel kutlama şekilleri vardır, ben onlara saygı duyuyorum. Aynı şekilde benim özel günlerinde yani ramazan gibi kurban gibi onlarda da saygı gösterilmesini beklerim.” (G9, Erkek, Mühendislik y. Lisans, 30)

“Ehli kitap gördüğüm, yani Yahudi ve Hristiyanları, evet biraz daha iyi gözle bakıyorum benimsiyorum. Ama tabi uzakdoğu dinleri dediğim zaman, evet onlara da bir hoş bakışım var. Ama hani Yahudi ve Hristiyanları ehli kitap olduğunu düşündüğümden dolayı kendimize daha yakın, daha bir hoşgörülü geldiğini düşünüyorum.” (G18, Erkek, İlahiyat, 22)

Bir örnekte katılımcı İstanbul'da yaşamasının etkisiyle bu inançlara sahip çok fazla kişiyle muhatap olduğunu söylemektedir. Bu muhataplığı sonucunda pek çok araştırma yapmaya yöneldiğini çünkü buna mecbur kaldığını söylemektedir.

“Gördüm, çok fazla gördüm. Muhatap da oldum, tartıştığım da çok insan oldu. Abartmıyorum yani 200-300 tane gayrimüslimle birebir belki de konuşmam vardır. Çok fazla insanla konuştum, sorusu olan vardı. Normal çevreden soru sormak için gelenler de oluyordu.” (G13, Erkek, İlahiyat,20)

3.6. İnanç Meseleleri ve Sosyal Medya

Gençlerin inançla ilgili krizler ve kayıplar yaşadığı ile ilgili varsayımlar genelde sosyal medyada izlenen ve paylaşılan videolar üzerinden yapılmaktadır. Bu tür videolarda sorulan sıra dışı sorular, sorgulanan inançlar kesin bir itaat davranışı ve kabul beklentisi ile yetişen orta ve üstü yaşlar tarafından yadırganmaktadır. Bu tür soruların dillendirilmesine ve bu denli rahat konuşulmasına alışık olmayan önceki nesiller arasında gençlerin bu videoları çok izledikleri ve bunların etkisinde kaldıkları düşüncesi hâkimdir. İnancın konu edildiği bu çalışmada günlük hayatın bir parçası haline gelmesi dolayısıyla sosyal medyadaki bu paylaşım ve videolarla ilgili soru sorulması zorunlu görülmüştür. Bu durumu araştırmaya konu edinebilmek için “Sosyal medyadaki inançla ilgili videoları izliyorlar mı, bu videolardan etkileniyorlar mı?” şeklinde bir problem cümlesi kurulmuş ve sosyal medyadaki inançla ilgili videoları izliyor musun, hangilerini izliyorsun, etkileniyor musun şeklinde sorular sorulmuştur. 2014 yılında yapılan Türkiye’de Dini hayat araştırmasında internetten dini bilgi edinme oranı genelde yüzde 4,8, 18-24 yaş arası bireylerde ise yüzde 9,4 olarak çıkmıştır. Arıcan ve Arıcı tarafından yakın daha yakın tarihli çalışmada gençlerin sosyal medyada sunulan bilgilere ve dini bilgilere güven duymadıkları bulgulanmıştır.¹⁹ Kılıç ve Acar’ın araştırmaları benzer sonuçlar vermesiyle önceki araştırmalarla paralel düşmektedir. Ancak onların çalışmalarını ilginç kılan nokta üniversite öğrencilerinin internet ve sosyal medya ortamında bulunan dini bilgilere güven duymamalarına rağmen dini bilgi araştırmak için yine en çok interneti kullandıkları tespitidir.²⁰ Bu çalışmada nicel sonuçları açıklayıcı mahiyette betimlemelerin yapıldığını söylememiz mümkündür.

Alınan cevaplara bakıldığında benzer kodların tekrar ettiği görülmektedir. Gençlerin bu tür videolardan haberdar olduklarını ve izledikleri söyledikleri kod sonucunda oluşan kategori daha yoğundur. Yani gençler inançla ilgili videoları çoğunlukla izlemektedirler. Ancak bu izleme faaliyeti inanç konusunda kendi inançları yönündeki videoları izleme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yani inanç sahibi genç bireyler inancı sorgulayan değil inançlarını güçlendireceğini düşündükleri videoları tercih etmektedirler.

19 Sümeyra Arıcan - Handan Arıcı, “Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri”, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8/2 (30 Aralık 2021), 1097.

20 Ünal Kılıç - Nihal Acar, “Sanal Dini İletişim Motivasyonları Üzerine Bir Alan Araştırması: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri”, Medya ve Din Araştırmaları Dergisi 3/1 (29 Haziran 2020), 13.

“Evet izliyorum. İlgimi çekiyorlar çünkü böyle, işte ateist olan ne bileyim böyle hani onu İslam'a çevirdi şöyle böyle o tarz videolar çok var. İzliyorum ama mesela beni çok ikna etmiyorlar. Çünkü ben diyorum ki acaba ateist falan olsaydım diyorum, o videoları izleyince din değiştirir miydim? Değiştirmedim sanırım. Çünkü beni çok ikna etmiyor. O insanları bilmiyorum nasıl ikna ediyor. Çünkü mesela onlar da hani ateist falan oldukları için Kur'an ve bu bizim inandığımız inanç değerlerine inanmıyorlar. Ve onlardan hani söyleyenlerde ayetlerden örnekler vererek açıklama yapıyorlar. Ateist insan zaten Kur'an'a inanmıyor ki ayete niye inansın? O yüzden beni çok ikna etmezdi. Beni ikna etmeleri için bayağı bir şey gerekiyordu, yani çok çaba sarf edilmesi gerekiyordu. Etkileniyor muyum, çok etkilenmiyorum ya. Beni çünkü şey yapmıyor, ikna etmediği için çok etkilenmiyorum. Ama böyle videoların olması tabii ki de güzel. Hani diğer arkadaşlarım etkilenen insanlar illaki vardır.” (G1, Kadın, İlahiyat, 22)

“Çok izlemiştim, özellikle lise döneminde. Tabii inançla ilgili ve gerçekten çok güzel videolar, çok güzel insanlar var. Beni çok aydınlatan insanlar var ve bu açıdan çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Ama bilmeyen için de çok yanlış şahit götüren kanallar olduğunu gördüm. Özellikle felsefe bir kanal vardı oğlan çocuğu diyim yetişkin bir erkek. Ateizmi savunuyor ama o kadar mantıklı geliyor ki ilk başlarda. Dinliyorsun yani çok mantıklı. Bilmeyen bir insan gerçekten sapar gider yani. Oysa zeminleri bilmiyor veya onlara verilecek bir sürü cevap var o adama, anlatabildim mi? Hem güzel yönleri var hem kötü yönleri var ama ben faydalandığım yerler vardı. Çünkü doğru yerlere gittim.” (G2, Kadın, İlahiyat, 27)

“Evet, izliyorum. (...)Etkiliyor(...) Ateistlerle yapılan röportajları dinliyorum bazen. Dinlerken de hani ben o röportaj yapsaydım ben nasıl kanıtlar sorardım diye kendimi de sorguluyorum. Sonrasında ruh halime göre videolar açıyorum. Belki hani vesvese obsesyon mu deniyordu literatürde hani ona dair videoları izliyorum. Çünkü yani vesveseleniyorum çok fazla, veya gönlüm daraldığında hani umut içerikli dini videolar iyi geliyor.” (G4, Kadın, İlahiyat, 22)

Görüldüğü gibi ilahiyat eğitimi alan gençler bu videolara teknik açıdan bakmakta, kullanılan yöntemlere, üsluba dikkat etmekte, kendilerini geliştirmek için bir fırsat olarak görmektedirler. Aynı zamanda bu videoları bir terapi unsuru olarak da kullanmakta ve ruh daralması, iç sıkışması gibi olumsuz durumlar yaşadıklarında bu videolara başvurmaktadırlar.

“Daha çok inancımı daha çok pekiştirebilmek için” (G5, Erkek, İlahiyat,22)

“Mesela desteklemediğim bir görüşü izlemek istemiyorum. Çünkü benim kafa yapımda ateizm ve deizm yok. Hani Allah'ın varlığını inkâr eden bir insanın görüşünü açıkçası dinlemem hani vakit ayırmam diyim.” (G16, Kadın, Gastronomi, 20)

Gençlerin sosyal medyadaki videoların daha çok kendi inanç eğilimleri yönünde, inanç ve düşüncelerini güçlendirebilmek için izlediği görülmektedir. Bu konuda inanç-ibadet uyumu geliştirmeye çalışan gençlerin fakülte fark etmeksizin inancı vaaz eden ve destekleyen videolara yöneldikleri görülür.

“Kısmen izliyorum, daha çok inancımı daha çok pekiştirebilmek için. Çoğu zaman etkiliyor (...)Kısa zamanlı da olsa o etki ibadet etme isteğimi daha da arttırıyor.” (G5, Erkek, İlahiyat, 22)

“İzliyorum, neredeyse izlemediğim yok çok fazla. Agnostik kanallar, deist kanallar var. Bunların genelde ortak şeyleri İslamiyet üzerinde, tarihi olur, hadis olur, ayet olur belli yerlerden videolar çekiyorlar. Ateizm, deizmi, agnostizmi anlatmak yerine dinlere saldırır daha çok videolar. Bu yeni ateizmin felsefesinin bir şeyi. Ama anlamadığım, mesela anlam veremediğim, bir ateistin bir agnostikle veya deistle aynı fikirde olup İslamiyet'e saldırabilmeleri. Herhalde bu coğrafyadan dolayıdır, çünkü Avrupa'da da genelde Hristiyanlığa saldırıyorlar. Genel olarak şu anda bulunduğumuz dönemde dinlere karşı düşmanlık var. Eskiden etkiliyordu, o dönemlerde hani bilgi olmadığından etkiliyordu. Ama bilgi hani olduktan sonra, saman adam saf satası yapıyorlar genelde. Hani bir şey varmış gibi yorum yapıyorlar, Cevap veriyorlar ama aslında öyle bir şey yok.” (G13, Erkek, İlahiyat, 20)

Nadir olmakla beraber bazı örneklerde popüler dini videolara ilgi duyulduğunu söyleyen gençlere de rastlanmıştır. Bu tür popüler videolarda anlatılanların ne amaçla veya kim tarafından sunulduğunun önemli olduğunun vurgulandığı görülmektedir. Bu vurgu videolardaki içeriğin değil de paylaşım amacının önemsendiğini ve izlenmesi noktasında etkili olduğunu göstermektedir.

“Çok fazla çok severim de yani, inançla ilgili genelde böyle ateistlikle ilgili değil de tersine İslamiyet'in güzel yanlarını konu alan videoları izliyorum. Mesela atıyorum, bir koyun doğmuş koyunun üzerinde Allah yazıyor onu izliyorum. Benzetme amacıyla başka bir hayvan doğuyor, mesela bir çocuk doğduğunda ilk anne demiyor Allah diyor. Mesela onlar falan benim ilgimi çekiyor, yani seviyorum. (...)Baya bir etkiliyor severim yani”(G8, Erkek, İİBF, 23)

“Tabii ki de, en çok onlara dikkatimi çekiyordu. Birçok bilgi de olsun, zaten onlar sayesinde. Mesela özellikle Nurettin Yıldız, onu takip ediyorum. Spotify'dan şarkılarını kitaplığıma ekledim.”(G12, Kadın, İlahiyat, 21)

“Yani şöyle, o videoyu kimin çektiğine bağlı. Eğer gerçekten bilgisine güvendiğim insanlarsa izliyorum zaman zaman. Ama çok yoğun bir şekilde izlediğim söylenemez.(...) Çok etkilendiğim söylenemez, ama yine de bazen o videoyu çeken kişi acaba farklı bir şey söyledi mi, ya da farklı bir yaklaşım sergiledi mi diye izlediğim zamanlar oluyor.” (G17, Kadın, Tıp, 20)

İnanç reklamı yapan videoları izleyen katılımcıların videolarda doğallığı bozan unsurlar gördüklerinde izlemekten vazgeçtiklerini söyledikleri görülmektedir. Bu durum sosyal medya üzerinden paylaşılıyor olmalarından dolayı medya iletişiminin unsurlarını taşıdıkları ve bunlardan bağımsız düşünülemediğini göstermektedir. Yani din ve inançla ilgili videoların kaynak, mesaj, kanal ve alıcı şeklindeki akıştan bağımsız düşünülmeceği öngörülmelidir. Bunlardan birindeki düzensizlik veya inandırıcılığın yitirilmesi alıcının ikna edilmesi veya etkilenmesini imkânsız kılmaktadır denilebilir.

“Yani önceden izliyordum ama şu sıralar izlemiyorum. Bu şey vardı, neydi o, hayalhanem falan diye mesela. O tür şeyler izliyordum önceden, etkileniyordum da. Sonra anlatımlarını beğenmemeye başladım, böyle birazcık abartıyorlar gibiydi. Sadece hani belirli şeylere odaklanan gibilerdi o yüzden.” (G10, Kadın, İlahiyat, 22)

İnançla ilgili videoların izlenmediğini söyleyen kodlar daha az olmakla beraber görülebilmektedir. İzlenmeme sebebi olarak bu videoların bir kurmaca içerdiği ve yönlendirme amaçlı yapıldığı inancının dile getirildiği görülmektedir. İnançla ilgili olumlu veya olumsuz videoların izlenmemesine bir başka neden olarak bu paylaşım ve videolarda geleneksel dinden ve geleneksel dini söylemden farklı yeni ve modern olarak nitelenen söylemlerin olması sebep gösterilmiştir.

“İzlemiyorum. Çok da hoşuma gitmiyor, çünkü çok da doğru olduğunu görmüyorum. Genelde manipüle etmek amacıyla ve kurma, yapmacık olduğu için dikkate almıyorum. Gerçek bazlı olduğunda, evet onları biraz daha kabul edebilirim. Ama günümüz şartlarında özellikle sosyal medyada paylaşılan şeylerin gerçeklik payı çok fazla değil. Çoğu şeyler kurmacık. Rastgele yapılan sosyal deneylerde, röportajlarda bile insanlar karşısındaki kişiye hem mesafeli olarak doğrudan değil mesafeli olarak yaklaşıyor. Hem de insanlar günümüz şartlarında bir miktar kendilerini daha ilgi çekici, daha sevilebilecek insanlar olarak göstermeye çalışıyor. Yani daha sahte davranıyorlar. Ben de bunu çok, nasıl diyeyim çok sıcak çok içten bulmadığım için bu tür şeyleri çok fazla doğru olarak değerlendiremiyorum. Yani benim gözümde çok da doğru şey değil, bir etken değil. Beni etkilemiyor hiçbir şekilde.” (G9, Erkek, Mühendis YL, 30)

“İzliyorum diyemem özellikle ama illaki rast geliyor karşılaşıyorum. Fakat bunlardan etkilenmiyorum, çünkü geleneksel dinden farklı.” (G3, Erkek, Mühendis, 26)

Temel olarak kendini inançlı kabul edip dine ilgisiz kaldığını söyleyen katılımcılarında inançla ilgili videoları izlemediklerini ve ilgilerinin de olmadığını söyledikleri görülmektedir.

“Hayır, denk gelmiyorum izlemiyorum. Valla ilgim olmadı diyelim.” (G6, Erkek, İlahiyat, 20)

Sonuç itibarıyla araştırmanın örnekleme dâhilinde en azından 18-30 yaş arası gençlerde inanç konulu lehte videoları mevcut inançlarını destekleyici yönde izleme eğiliminin daha yoğun olduğu görülmektedir. İzlememe eğiliminin daha az olduğu, bunun nedeni olarak videoların kurmaca içerdiği, geleneksel dini inançtan farklı olduğu ve ilgisizlik gibi nedenleri olduğu görülmektedir. İnanç aleyhine olan videoları izleme eğiliminin hâlihazırda görülmediği ancak erken gençlik yıllarında izlendiğinin bildirildiği, bunun da bir sorgulamaya götürmesi yönüyle olumsuz kabul edilemeyeceği söylenebilir. Yani inanç karşıtı olduğu iddia edilen videolar inancı gündeme getirmeleri ve nihayetinde dinin teşvik ettiği sorgulayıcı tahkiki imana yol açmaları yönünden inancın reklamını yaptıkları iddia edilebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Nitel araştırma deseninde ve fenomenolojik model çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada üniversite gençliğinin inanç eğilimleri eğitim aldıkları bölümler çerçevesinde kendi ifadeleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen kodlar ve kategoriler çerçevesinde oluşturulan temalar ve başlıklar sonuç olarak şöyle değerlendirilmektedir. Muhafazakârlık ekseninde ve kendini toplumdaki inanca ait hissetme noktasında, ilahiyatta okuyan ve diğer fakültelerde eğitim görüp bir sorgulama ve muhasebe dönemi yaşayan bireylerin kendilerini toplumdaki yaygın inanca ait hissetmedikleri, toplumda yaşayan dini gerçek din olarak görmedikleri ancak daha alaylı olarak yani halk inancından inanç bilgilerini alan gençlerin kendilerini daha fazla topluma ait hissettikleri ve toplumda kabul gören inancı Müslümanlık olarak niteledikleri görülmüştür.

Gençlerin inanç ve dine ait kabullerinde temel kaynaklara inmeyi kabul ettikleri görülmektedir. Sondaj soruları ile din ve inançla ilgili bir sorunla karşılaştıklarında kime başvurulduğu sorulduğunda ilahiyat öğrencilerinin okuldaki hocalarına sordukları ama bazılarının sormaktan uzak durdukları, diğer fakültelerde eğitim gören gençlerin ise internete ve büyükleri olarak nitelendirdikleri kişilere sorularını sordukları görülmüştür. İnanç krizlerinin yaşanma dönemi olarak ergenlik ve lise yılları gösterilmekteyse de üniversiteye gelen ve farklı ortamlarla karşılaşılan ilk yılların bir sorgulama ve çatışma dönemi olarak öne çıktığı görülmektedir.

İnancın kılavuzluğu konusunda üç kategorinin olduğu görülmektedir. Birinci kategoride inancının hayatına tamamen yön verdiğini söyleyenler, ikinci kategoride ise inancı hayatına yön vermekle beraber zaman zaman kendisinin de müdahale ettiğini söyleyenler bulunmaktadır. Bu kategoride ilahiyat öğrencilerinin de bulunması ilgi çekicidir. Üçüncü kategoriyi ise hayatına tamamen kendisinin yön verdiğini, inancının hayatına yön vermesine hiç izin vermediğini söyleyenler oluşturmaktadır. Bu kategoriyi oluşturanların kendilerini inanç sahibi olarak niteledikleri sadece ihmal veya ilgisizlik sebebiyle böyle davrandıklarını ifade ettikleri görülmektedir.

İnanç akımları ve gençlik konusunda daha çok sayısal bölümlerde okuyan gençlerin inanç akımı ifadesi ile dini grupları anladıkları ve bunları reddedici ve temel kaynakları öne çıkaran bir yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. İkinci bir kategorinin yine inanç akımları ifadesi ile dini grupları anladığı ve bu grupları sosyolojik olarak bölünmelere neden olduklarını düşündükleri için reddettikleri anlaşılmaktadır. Bu konuda üçüncü kategorinin inanç akımlarının farklı bakış açıları ve toplumsal ağlar oluşturarak faydalı olabileceği şeklinde açıklama yapanlardan olduğu görülmektedir. Ancak bunu dile getiren katılımcıların kendilerinin bunlardan etkilenmediklerini ve mensup olmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

İnanç akımları konusunda daha öze inilip ateizm-deizm üzerine sorular sorulduğunda ilahiyat öğrencilerinin benzer cevaplarla bunların gelip geçici olduğu ve bir boşluktan kaynaklandığı şeklinde cevaplar verdikleri görülmektedir. Diğer fakültelerde okuyan gençlerin ise bu akımlara farklı olmak, sorumluluktan kaçmak gibi nedenlerle yöneldiğini söyledikleri bulgulanmıştır.

İnanç ve çatışma konusunda ilahiyatta okuyan gençlerin çevreleri ile daha çok çatışma ve münazaraya girdiklerini söyledikleri görülmüştür. Bunun nedenini çevrelerinin din eğitimi veren bir kurumda okumalarına verdikleri reaksiyona bağladıkları görülmektedir. Kadınlar arasında bu tartışmaların dinin kadına bakışı ve kadın hakları çerçevesinde olabildiği katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Bazı katılımcıların inanç çerçevesinde yapılan tartışmalara cihat gözüyle baktığı ve bu anlayışın fakülte fark etmeksizin her düzeyde dini hassasiyete sahip gençlerde görüldüğü anlaşılmaktadır.

Mülakatlarda aile ile din ve inanç konulu çatışma yaşanıp yaşanmadığı sorulduğunda aile ile çatışma yaşanmadığının beyanından sonra ilerleyen bölümlerde aslında yaşandığının itiraf edilmesi gençlerin aileye özel bir önem verdikleri şeklinde yorumlanmıştır. Burada dikkat çeken nokta ise arkadaş çevrelerinde ateist ve deist gördüğü kişilere inancı ve dini kabul ettirmek için uğraş veren gençlerin aileleri ile dini pratikleri yapmamak için tartıştıkları ve bahaneler ürettiklerini söylemeleridir.

İnanç krizleri yaşayan bireylere yardım konusunda ilahiyat eğitimi alan gençlerin gayret sarf ettikleri ve bu vakaları kendilerini mesleki açıdan geliştirmek için bir fırsat olarak gördükleri görülmektedir. Dinin hayatına müdahil olmasına izin vermediğini söyleyen bir kategorinin bu krizleri yaşayanlarla hiç karşılaşmadıkları söylemleri dikkat çekici bulunmuştur. İnanıldığını fakat ibadetlerini yerine getiremediğini söyleyen gençlerin arkadaşlarını ateizmden kurtarmak için çok çabaladıklarını söyledikleri görülmektedir. Sayısal bölümlerde okuyan veya eğitim görmüş, inanç ve ibadet bütünlüğü daha yüksek olan gençlerde bu tür krizler yaşayan bireylerle uğraşmanın gereksiz olduğu, yardım edilemeyeceği düşüncesinin var olduğu görülür. Hatta bu bireylerin etraflarında bu tür krizler yaşayanları istemedikleri çünkü o kişiyi kurtaramayacaklarını, o kişinin kendilerini benzer bir krize çekebileceği düşüncesine sahip oldukları görülmektedir. İlahiyat dışında eğitim gören bazı katılımcıların bu tür krizler yaşayan bireylere yardımcı olmak için kendilerini yeterli görmedikleri için müdahil olmadıklarını söyledikleri bulgulanmıştır. Daha muhafazakâr ailelerden gelen bireylerin inanç krizi olarak inanma ile ilgili değil de dini pratik ve uygulamalar ile ilgili konuları anladıkları görülmüştür.

İnancın ontolojik sorulara verdiği cevapların gençler tarafından algılanma biçimlerinin sorgulandığı bölümde fakülte fark etmeksizin ontolojik sorulara çok kafa yorulmamaya çalışıldığı, o alanın muğlaklığından korkulduğu, dinin getirdiği açıklamalara yönelindiği görülmüştür. Özellikle sayısal alanlarda eğitim gören gençlerde bir şekilde evrim teorisinden konu açıldığı, gençlerin zihinlerinde bunu sorguladıkları ve bir bilim-din uzlaşısı çabasında oldukları görülmüştür. İlahiyat okuyup felsefe ile ilgisi olduğunu söyleyen veya lisansüstü çalışma yapan bireylerin de sayısal alanlarda eğitim gören gençlere benzer şekilde bir evrim-yaratılış dikotomisi konusu açtıkları ve bir uzlaştırma arayışı içinde oldukları görülmektedir. Farklı dinlere ait inançlar konusunda gençlerde çok yaygın bir serbestlik anlayışı ve derin bir saygı olduğu görülmektedir. Bu konuda fakülte fark etmeksizin gençlerin aynı görüşlere sahip oldukları gözlemlenmiştir.

Günümüzde inanç konusunda çok etkili olduğu düşünülen sosyal medya videoları ve paylaşımları hususunda gençlerin genelde bu videolardan haberdar oldukları ve izledikleri bulgulanmıştır. Gençlerin kendilerinde mevcut olan inanç yönünde videoları izleme eğiliminde oldukları görülmektedir. İzleyenlerden ilahiyat eğitimi alanların bu videolarla bilgi ve inançlarını güçlendirmeye çalıştıkları, teknik açıdan faydalanmak ve videolardaki sunum biçimlerini edinmek istedikleri, diğer fakültelerden olanların ise bilgi almak ve inançlarını güçlendirmek amacıyla videoları izledikleri görülmektedir. Bu videoları izlememe eğiliminin daha az olduğu görülmüştür. İzlememe nedeni olarak videoların doğal olmaması, kurmaca içermesi, geleneksele uygun olmayan modern bir dini anlayışla yapıldıklarının düşünülmesi ve ilgisizlik sayılmıştır. Din aleyhine olan videoların üniversite gençliği arasında fazla izlenmediği, lise ve ergenlik döneminde dikkat çektiği ancak bu ilginin de bir sorgulamaya sebebiyet vermesi dolayısı ile olumsuz bulunmadığı bulgulanmıştır. Araştırmamız nitel bir araştırma olması ve örnekleminin sınırlılığı dolayısıyla sonuçlarının genellenmesi mümkün değildir. Ancak betimsel bir tablo sunması açısından alana katkı sağlayacağı muhakkaktır. Bunun yanında inanç konusunda yapılacak nicel araştırmalara her zaman ihtiyaç vardır. Araştırmanın nicel araştırmalara ve bu araştırmada kullanılacak ölçeklerin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Sonuç olarak inanç konusunda gençlerde her düzeyde bir farkındalığın olduğu görülmektedir. Gerek eğitim kademelerinde verilen din eğitimleri, gerek aileden alınan dini kültürlenme ile genç bireyler inanç konularında temel düzeyde bilgilere sahiptirler ve dil konusunda hiçbir zorluk çekmemektedirler. Bu durum dinin kültürel bir bagaj olarak bir başvuru ve acil durum çantası olarak bireyin her zaman yanında olduğu şeklinde yorumlanabilir. Zira dil her durumda değerler setinin ve dinin taşıyıcısı konumundadır.²¹ Ancak genç bireyler alışkanlıklar, arkadaş çevreleri, tüketim kültürü çerçevesinde şekillenen hız ve haz dünyasının teşvikleri gibi nedenlerle inanç konusunda ilgilerini bilgileri ile doğru orantılı bir şekilde hayata geçirememektedirler. Daha ilgili olduğu görülen gençlerin bile buldukları ortama göre tavır almaya yöneldikleri görülmektedir. Bu durum internet tabanlı iletişim araçlarının yaygınlaşması ile akışkanlık ve dönüşlülük kazanan kimliklerin²² artık yerleşik bir hal almaya başladığını gözler önüne sermektedir. Bu açıdan bireylere sorunları ile mücadele edebilmeleri, anlam dünyası kurabilmeleri açısından yardımcı olması için inanç dilinin güncel dile yaklaştırılması önerilebilir. Öte yandan gençlerin popüler ve özgün olduğunu düşündükleri kavramlardan çok etkilendikleri görülmektedir. Bu sebeple inancın kurumsal ve geleneksel bağlamlardan bağımsız olarak özgün kimlik ve karakterlerle sunumunun daha faydalı olacağı öngörülebilir. Dini temsil ve eğitim noktasında gücünü kurumdan ve gelenekten değil şahsiyet ve samimiyetten alan hizmet üretici, eğitimi ve gönüllülerin yetiştirilmesinin inancın etkinliğini ve toplumsal faydasını arttıracığı düşünülmektedir.

21 Fatma Odabaşı, "Dindarlık Göstergesi Olarak Dil/Dil Dindarlığı", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014), 142.

22 Mustafa Derviş Dereli, "Dinî Kimliklerin Siber Uzamda Akışkanlaşması", *İnsan ve Toplum* 9/1 (10 Mart 2019), 110.

KAYNAKÇA

- Akdemir, Ayşe Betül. "Öğrencilerde İnanç Problemine Neden Olan Faktörlerin Belirlenmesi". *Dergiabant* 8/1 (31 Mayıs 2020), 318-342. <https://doi.org/10.33931/abuifd.689790>
- Akşit, Bahattin vd. *Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.
- Arıcan, Sümeyra - Arıcı, Handan. "Sosyal Medyanın Gençlerin Din Algısına Etkileri". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1062-1106. <https://doi.org/10.17859/pauifd.1020477>
- Ayten, Ali. "Kendini Gerçekleştirme ve Dindarlık: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 29 (2014), 185-204.
- Bozkuş, Metin. "İslâm Mezhepleri Tarihi Açısından Dini Düşüncenin Geçirdiği Evreler". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (15 Haziran 2002), 195-208.
- Dereli, Mustafa Derviş. "Dinî Kimliklerin Siber Uzamda Akışkanlaşması". *İnsan ve Toplum* 9/1 (10 Mart 2019), 85-116.
- Doğanay, Süleyman. *Psikolojik açıdan hayatın zorlukları karşısında dini inanç ve sabır: Nitel bir çalışma*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2017.
- İmamoğlu, Abdulvahit. "Üniversite Gençliğinde Dini İnanç Ve Umutsuzluk İlişkisi". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13/23 (15 Haziran 2011), 205-244. <https://doi.org/10.17335/suifd.84025>
- İnce, Abdullah. "Gençliğin 'İnanç Problemlerinin' Gerçekliği: Eleştirel Bir Okuma". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 908-934. <https://doi.org/10.17859/pauifd.994157>
- Kılıç, Ünal - Acar, Nihal. "Sanal Dini İletişim Motivasyonları Üzerine Bir Alan Araştırması: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencileri". *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi* 3/1 (29 Haziran 2020), 5-22.
- Kimter, Nurten - Taş, Nurten. "Üniversiteli Öğrencilerin Batıl İnanç Düzeyleri İle Mutluluk Düzeyleri Ve Dini Yönelimleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme". *Kesit Akademi Dergisi* 21 (01 Ağustos 2019), 178-220.
- Komasyon. *Türkiye'de Dini Hayat Araştırması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Kurt, Hasan. "Taklidi İmanın Tahkiki İmana Dönüşmesi". *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/2-1 (2012), 15.
- Odabaşı, Fatma. "Dindarlık Göstergesi Olarak Dil/Dil Dindarlığı". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 14/1 (2014), 123-154.
- Ok, Üzeyir. "İnanç Psikolojisi: Hayatı Anlamlandırma Biçiminin Yaşam Boyu Gelişimi". Erişim 03 Kasım 2022. https://www.academia.edu/17300803/%C4%B0nan%C3%A7_Psikolojisi_Hayat%C4%B1_Anland%C4%B1rma_Bi%C3%A7iminin_Ya%C5%9Fam_Boyu_Geli%C5%9Fimi
- Patton, Michael Quinn. *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. ed. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir. Ankara: Pegem Akademi, 2014.

- Taş, Kemaleddin. "Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/2 (30 Aralık 2010), 0-0.
- Ünal, Mehmet Süheyl. *Modern Toplumda Dinsel Bireycilik*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yapıcı, Asım. "Şüphe ve İnanç Kısacında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları". *İlahiyat Akademi* 12 (29 Aralık 2020), 1-44.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Mak Danışmanlık A.Ş. "Mak Danışmanlık Gençlik Araştırması". 02 Eylül 2020. Erişim 01 Kasım 2022. <https://www.makdanismanlik.org/mak-danismanlik-genclik-arastirmasi/>
-